

התמודדות מורים בבית הספר היסודי עם ההוראה בצל הקורונה בשנת תשפ"א: מחויבות, מסוגלות בהוראה ותמיכה חברתית

מחקר במימון לשכת המדען הראשי

משרד החינוך

ינואר 2021 – יוני 2021

דו"ח מחקר

ד"ר מירי שריד

מכללה אקדמית גליל מערבי

ד"ר אורלי ליפקה

אוניברסיטת חיפה, מרכז אדמונד י. ספרא לחקר המוח ולקויות למידה

רכזת מחקר: גב' עדי בפמן, אוניברסיטת חיפה

עוזרת מחקר: גב' יעל מר, אוניברסיטת חיפה

תוכן עיניים

4	תקציר מנהלים
4	ממצאים עיקריים
4	(1) מטרת המחקר הראשונה – ניבוי מחויבות להוראה של המורים
6	המלצות
8	סקירת ספרות
11	שיטה
11	מערך המחקר
11	כלי המחקר והמשתנים
15	הנבדקים במחקר ותהליך הדגימה
17	ניתוח סטטיסטי
18	ממצאים
18	פרק 1. שאלת המחקר הראשונה – ניבוי מחויבות להוראה
22	פרק 2. שאלת המחקר השנייה – השתתפות בהשתלמויות טכנו-פדגוגיות
25	פרק 3. שאלת המחקר השלישית - ניבוי מסוגלות מורים
29	פרק 4. שאלת המחקר הרביעית – אתגרים מקצועיים ורגשיים של מורים
33	דיון
33	שאלת המחקר הראשונה
34	שאלת המחקר השנייה
34	שאלת המחקר השלישית
36	שאלת המחקר הרביעית
38	ביבליוגרפיה
42	נספחים

רשימת טבלאות

- טבלה 1. ניתוח גורמים ומהימנות לשאלון מחויבות למקצוע ההוראה 12
- טבלה 2. ניתוח גורמים ומהימנות לשאלון אתגרים בהוראה 14
- טבלה 3. נתוני רקע אישיים של המורים 15
- טבלה 4. התפלגות נתוני רקע מקצועיים של המורים 16
- טבלה 5. מקדם מתאם פירסון לבדיקת הקשר בין מדדי חוסן רגשי, אתגרים ומסוגלות עצמית לבין מחויבות להוראה 19
- טבלה 6. רגרסיה ליניארית היררכית לניבוי מדדי מחויבות ע"י משתני רקע, משתני חוסן רגשי, מסוגלות עצמית ואתגרים מקצועיים 21
- טבלה 7. השתלמויות של מורים בתחומים פדגוגיים וטכנו-פדגוגיים לפני תקופת הקורונה ובמהלכה: מבחן t מזווג להשוואת מספר ההשתלמויות לפני המגיפה למספר ההשתלמויות בתקופת המגיפה 23
- טבלה 8. התפלגות ההשתתפות בהשתלמויות פדגוגיות וטכנו-פדגוגיות בתקופת הקורונה ולפניה 23
- טבלה 9. השתלמויות של מורים לפני הקורונה ובמהלכה, לפי נתוני רקע 24
- טבלה 10. מסוגלות בהוראה לפי נתוני רקע של המורה 25
11. מקדמי מתאם פירסון בין משתני המחקר 27
- טבלה 12. ממצאי רגרסיה ליניארית לניבוי מסוגלות מורים בהוראה, על ידי משתני רקע, אתגרים וידע בתקופת הקורונה, ומדדי חוסן נפשי (ערכי BETA מתוקננים) 28
- טבלה 13. ממוצעים, סטיות תקן ותוצאות מבחן t מזווג להשוואת סה"כ האתגרים בסגר ראשון ובסגר שלישי 29
- טבלה 14. אתגרים במהלך הסגר הראשון, לפי נתוני רקע 30
- טבלה 15. אתגרים במהלך הסגר השלישי, לפי נתוני רקע 30

רשימת דיאגרמות

1. אתגרים מקצועיים שחוו המורים במהלך ההוראה מרחוק עם פרוץ המגיפה ואחרי שנה (דרוג 1-5 לכל אתגר) 31
2. שביעות רצון מהחיים ותמיכה חברתית ומשפחתית, כל המדגם 43
3. שביעות רצון מהחיים ותמיכה חברתית ומשפחתית לפי גיל המורה 44
4. שביעות רצון מהחיים ותמיכה חברתית ומשפחתית לפי גיל הילדים של המורה 44
5. שביעות רצון מהחיים ותמיכה משפחתית וחברתית לפי וותק המורה 44
6. מה היו האתגרים המקצועיים שלך בהוראה מרחוק בתקופת הסגר הראשון (מרץ 2020)? תגובות מורים/ות לשאלה פתוחה (מספר המשיבים/ות לכל קטגוריה) 45
7. מה היו האתגרים המקצועיים שלך בהוראה מרחוק בתקופת הסגר השלישי? (מרץ 2021), תגובות מורים לשאלה פתוחה (מספר המשיבים לכל קטגוריה) 47
8. מה היו האתגרים האישיים שלך בהוראה מרחוק בתקופת הסגר הראשון (מרץ 2020)? תגובות המורים לשאלה פתוחה (מספר המשיבים לכל קטגוריה) 48
9. מהם האתגרים האישיים שחווית בסגר השלישי? תגובות המורים/ות לשאלה פתוחה 49
10. אילו דברים למדת בתחום ההוראה המקוונת בעקבות המצב השנה? תגובות המורים לשאלה פתוחה (מספר המשיבים לכל קטגוריה) 50
11. מה עזר לך בהתמודדות עם המצב? תגובות המורים לשאלה פתוחה (מספר המשיבים לכל קטגוריה) 51

תקציר מנהלים

התפשטות מגפת הקורונה הובילה לסגירת בתי הספר בישראל במרץ 2020. מורים רבים מצאו עצמם מתמודדים מבחינה מקצועית ורגשית עם הוראת חירום מרחוק, ללא הכשרה או התנסות מוקדמת. ההוראה מרחוק נעשתה תחת איום בריאותי, חרדות ודאגות, בסביבת לימודים ואופן הוראה שונה מזו שהכירו או הוכשרו לכך אי פעם בעבר. מטרת המחקר המרכזית הייתה לבחון את ההתמודדות של מורים בהוראה בצל הקורונה בשנת תשפ"א מבחינת המחויבות של המורה להוראה. ההנחה מאחורי המסוגלות העצמית שלו (ניהול תלמידים, עידוד מעורבות ללמידה, אסטרטגיות הוראה ומסוגלות טכנו-פדגוגית), השתתפותו בהשתלמויות, האתגרים המקצועיים, מקורות חוסן נפשי (שביעות רצון מהחיים ותמיכה) כמו גם מאפייני רקע אישיים ומקצועיים. התקציר מסכם את הממצאים בהתאם לשאלות המחקר. במחקר השתתפו 404 מורים מבתי ספר יסודיים ממלכתיים וממלכתיים-דתיים ברחבי הארץ, ממגוון רמות סוציו-אקונומיות ומדיסציפלינות שונות (מקצועות מדעיים והומניים).

ממצאים עיקריים

- (1) מטרת המחקר הראשונה – ניבוי מחויבות להוראה של המורים.**

מחויבות המורה נמצאה קשורה בעיקר לוותק שלו, אוכלוסיית הלומדים, שביעות רצון מהחיים, ומסוגלות בהוראה. נמצא כי מורים עם וותק של 11 שנים ומעלה מחויבים למקצוע יותר ממורים עם וותק של פחות מחמש שנים, כפי שבא לידי ביטוי בזהות מקצועית, וכוונות עזיבה. מורים המלמדים אוכלוסייה ממוצעת הביעו נאמנות/אחריות למקצוע ההוראה יותר ממורים המלמדים אוכלוסייה לא מבוססת. כמו כן, ככל ששביעות רצון מהחיים רבה יותר, עולה המחויבות למקצוע. המסוגלות העצמית של המורה להוראה מנבאת את הזהות המקצועית של המורה, הנאמנות/אחריות שלו למקצוע ומחויבות משיקולי תועלת.
- (2) מטרת המחקר השנייה - בחינת מידת ההשתתפות של המורים בהשתלמויות לפני פרוץ המגיפה ולאחר שנה מפרוץ המגיפה (עד פברואר 2021).** רוב המורים (כ- 67%) דיווחו על השתתפות בהשתלמויות בנושאים פדגוגיים וטכנו-פדגוגיים לפני המגיפה. נמצאה עליה משמעותית בהשתתפות בהשתלמויות פדגוגיות וטכנו - פדגוגיות במהלך השנה מפרוץ המגיפה (מרץ 2020) ועד לסגר השלישי (פברואר 2021). כמו כן, קרוב לרבע מהמורים השתלמו בעבר בכלים להוראה מרחוק. בשנת תשפ"א מורים ותיקים (11 שנים ומעלה) השתתפו יותר בהשתלמויות מאשר מורים צעירים (עד חמש שנות ותק). מורים עם השכלה אקדמית השתתפו ביותר בהשתלמויות מאשר מורים שלהם תעודת הוראה ללא השכלה אקדמית, או תעודה מקצועית. יתכן ומורים צעירים התקשו לשלב במסגרת הזמן שלהם השתלמויות נוספות. ממצאים אלו מצביעים על צורך בבניית הידע כבר בשלב של הכשרה להוראה. כמו כן, מורים במשרה מלאה השתתפו ביותר בהשתלמויות ממורים העובדים בפחות מחצי משרה.

(3) מטרת המחקר השלישית - ניבוי הגורמים שתורמו למסוגלות העצמית של המורה בהוראה בכלל ובהוראה מרחוק בפרט (לאחר שנה מפרוץ המגיפה). המשתנים המסבירים את המסוגלות העצמית של המורים היו: אתגרים שהמורה חווה במהלך ההוראה מרחוק, אוכלוסיית הלומדים (מבוססת/לא מבוססת), השתלמויות ושביעות רצון מהחיים. הוראת אוכלוסייה מבוססת מנבאת יותר מסוגלות בניהול התלמידים, ופחות התמודדות עם אתגרים במהלך הסגר השלישי. מורים שחוו פחות אתגרים במהלך הסגר השלישי ודיווחו על יותר השתלמויות בהשתלמויות בשנת תשפ"א דיווחו על תחושת מסוגלות רבה יותר בכל התחומים. ניתוח איכותני מלמד, כי מורים רבים דיווחו על הישענות על מקורות תמיכה של: עמיתים לעבודה, חברים ומשפחה, שהינם כפי הנראה משמעותיים להתמודדות עם מצבי משבר כגון זה, או הישענות על למידת עמיתים. יתכן ונקודה זו מעלה צורך בהקמת פורומים לא פורמליים, אשר יתנו מענה מקצועי כמו גם אישי למורים ועמיתים למקצוע.

(4) מטרת המחקר הרביעית הייתה לבחון באמצעות שיטת מחקר מעורבת (mixed method) מהם האתגרים המקצועיים והרגשיים שאיתם התמודדו המורים בתחילת המגפה ולאחר שנה. האתגרים המקצועיים המרכזיים אשר דורגו (בחלק הכמותי) בדירוג גבוה בהתייחס לסגר הראשון היו שעות עבודה מרובות, זמן הנדרש להכנת מערכי שיעור וקושי להעריך תלמידים בהוראה מקוונת. האתגרים אשר נבחנו באופן כמותי, חולקו לשלוש קבוצות, לפי נושאים: ניהול עצמי וניהול זמן, תקשורת בינאישית, אתגרים טכנו-פדגוגיים. בהסתכלות רחבה, קבוצת האתגרים המשמעותית ביותר הייתה ניהול עצמי וניהול של זמן (כגון זמן הנדרש להכנת מערכי שיעור או התאמתם להוראה מרחוק). במידע האיכותני עלתה ההתמודדות עם האתגרים של ניהול עצמי וניהול זמן, לאור הצורך לשלב בית ועבודה, אתגר שהיה משמעותי בקרב הורים לילדים קטנים, אשר נאלצו להמשיך לתפקד וללמד מרחוק בעוד ילדיהם שהם בגילאים פחות מ-6 שנים נמצאים איתם בבית. נמצא כי הקושי הכרוך עם האתגרים ירד בשלוש הקבוצות, בין הסגר הראשון לבין הסגר השלישי. בסגר הראשון ובסגר השלישי, נמצא כי מורים עם וותק של פחות מחמש שנים חוו יותר אתגרי תקשורת בינאישית ממורים ותיקים (11 שנים ומעלה). בסגר הראשון והשלישי, מורים אשר להם ילדים מתחת לגיל 6 חוו יותר קושי בניהול זמן ממורים שאין להם ילדים מתחת לגיל 6. האתגרים בתקשורת בינאישית התבטאו גם בתשובות מילוליות של מורים, כפי שהתבטא בקושי בהעלאת מוטיבציה ומעורבות בלמידה בקרב תלמידים ויצירת קשר אישי עם התלמידים, בתחילת המגפה וגם בסגר השלישי. לדוגמא, מורה שאמרה: "הילדים לא קשובים ולא מעוניינים בלמידה. הסגרים הפכו אותם למשועממים וקשה לקדם וללמד כך". הקושי באינטראקציה בינאישית היה משמעותי יותר בקרב מורים צעירים, יותר מעמיתיהם הוותיקים.

מסקנות מרכזיות

מחויבות מורים בזמן הוראת חירום מרחוק נבחנה במחקר זה. נמצא כי ככל ששביעות רצון מהחיים רבה יותר, והמסוגלות העצמית שלו להוראה והמסוגלות הטכנו-פדגוגית שלו היו גבוהות יותר, כך

הוא היה מחויב יותר למקצוע ההוראה. לכן, יש לחזק את שביעות הרצון של המורים ותחושת המסוגלות שלו בהוראה והטכנו פדגוגית. להשתלמויות פדגוגיות וטכנו-פדגוגיות, הרלוונטיות להוראה מרחוק, יש משקל רב בניבוי המסוגלות הטכנו-פדגוגית של המורה, המנבאת את המחויבות למקצוע. לפיכך, יש חשיבות למצוא דרכים לטפח ידע של מורים באמצעות השתלמויות רלוונטיות. אחד הגורמים המשמעותיים למשתנים רבים שנבדקו הוא ותק המורה. מורים ותיקים במערכת כפי הנראה פנויים יותר להשתלמויות בשעת חירום, והתנסו ביותר השתלמויות במהלך התקופה. נוסף על כך נמצא כי יש להם יותר מחויבות מקצועית ופחות כוונות עזיבה של המקצוע. גורם נוסף שנמצא כמשמעותי הוא המסוגלות של ידע הטכנו-פדגוגי הנדרש לא רק לתהליך ההוראה מרחוק אלא גם להערכת רמת התלמידים, לניהול כיתה בהוראה מרחוק ולדרכים לעודד מעורבות של התלמידים בלמידה.

המלצות

שביעות רצון, מסוגלות להוראה ומסוגלות טכנו פדגוגית נמצאו כמנבאות מחויבות מורים גבוהה בתקופת הוראת חירום מרחוק בתשפ"א. לכן, על מנת לטפח מחויבות של מורים, המלצות המחקר מתייחסות לבאות:

מסוגלות עצמית להוראה

הכשרת מורים המתייחסת לשתי נקודות זמן:

(א) הכשרות שוטפות למורים שכבר עובדים במערכת; (ב) תהליך ההכשרה להוראה.

הכשרות שוטפות למורים שכבר עובדים במערכת

מומלץ לבנות מערכי השתלמות עבור מורים שכבר מלמדים במערכת. הנחת היסוד שלנו היא שההוראה בתקופת הקורונה האיצה את השינוי במערכת החינוך, ושיטות ההוראה יהיו שונות מבעבר. לפיכך ההמלצות הן:

1. שילבי כניסתו של המורה למערכת - תכנית קידום אישית (השילבים הקריטיים יותר בהקשר של נשירה מהוראה), אשר תספק למורה אופק קידום וכך תגביר את המחויבות שלו להוראה ותצמצם את מידת השחיקה שלו. בניית תכנית קידום אישית תסייע בהגברת המוטיבציה להתפתח ובפיתוח תחושת הישג והתפתחות מקצועית, כמו גם העלאת התפיסה של שביעות רצון מהחיים (תחושה של הישג).

2. יצירת אשכול ליבה אשר כל מורה יחויב להשלים מינימום שעות השתלמות ממנו במהלך פרקי זמן

שיגדיר משרד החינוך. צפוי כי הכשרות אלו יגבירו את תחושת המסוגלות הטכנו-פדגוגית של המורים. תחומי ההכשרה המוצעים: (1) נושאים הרלוונטיים למאה ה-21 ולהוראה בחירום שתועבר באופן מתוכנן והדרגתי כדי למנוע צורך מידי בהכשרה בזמן חירום, כדוגמת המגפה, שבמהלכה המורים הצעירים התמודדו עם הצורך לנהל את הזמן ולתת מענה הן לצרכים מקצועיים הן לצרכים האישיים של ילדים בבית. (2) השתלמויות פדגוגיות וטכנו-פדגוגיות במתכונת של ליבה מדי תקופה

נתונה כדי לעדכן מיומנויות פדגוגיות בקרב כלל המורים. השתלמויות אלו יחשפו את המורה לכלים חדשניים, שצפוי שיהפכו עם הזמן לחלק אינטגרלי מתהליך ההוראה.

3. בניית תכנית השתלמות באשכול לימודי פדגוגיה וטכנו-פדגוגיה, שתלווה את שלבי ההכשרה המקצועית של המורה, דהיינו חזרה על נושאי לימוד בהשתלמויות שונות, כדי להעמיק את הידע ויכולת היישום שלהם בהוראה.

4. גיבוש הדרכה על דרכי הערכה המתאימות להוראה מרחוק.

5. הפניית משאבים (כגון הכשרות למורים, הדרכה מלווה והקניית ידע טכנו-פדגוגי) לכוחות הוראה אשר עובדים עם אוכלוסיות לא מבוססות ובאזורים לא מבוססים.

6. בניית תכנית תמיכה, אשר תכלול מרכיבים מקצועיים, לוגיסטיים ורגשיים:

(1) ברמה הלוגיסטית - פתרונות למעגלי תמיכה למורים שאין להם משפחה או חברים (לדוגמה שמירה על הילדים).

(2) הכשרה כוללת למורים של כלים מקצועיים, ורשתות תמיכה מקצועיות

(3) רשתות תמיכה רגשית הייחודיים לאתגרים שחווים מורים מכורח תהליך ההוראה מרחוק.

תהליך ההכשרה להוראה

הממצאים לימדו על פחות השתלמויות ומסוגלות פחותה בקרב מורים צעירים, בצד קושי בניהול זמן. לפיכך ההמלצה בהקשר זה היא לקיים השתלמויות ליבה בתחום הטכנו-פדגוגי לפרחי הוראה. מומלץ כי ההשתלמויות ילוו שלבים שונים של יישום:

(1) הכנת מערכי שיעור מקוון (היכרות עם כלי אופיס, מצגות, תכנון שיעור בהוראה מרחוק).

(2) תהליך ההוראה עצמו, הכולל כלים פדגוגיים וטכנו-פדגוגיים שישפרו את המסוגלות בניהול תלמידים ובהגברת המעורבות והמוטיבציה שלהם.

(3) כלים פדגוגיים וטכנו-פדגוגיים להערכת תהליכי למידה של תלמידים.

סקירת ספרות

במהלך מרץ 2020 כ-137 מדינות ברחבי העולם הטילו סגרים על תושביהן, וסגרו את שערי בתי הספר כתוצאה מהתפרצות מגפת הקורונה (The World Bank, 2020). מערכות החינוך נדרשו להתאים את עצמן למצב החדש והמתגר ולעבור באופן מיידי וללא הכנה מראש, להוראה מרחוק (Remote online learning). ממצאים מחקריים מעידים כי מורים נדרשו לעמוד בפני אתגרים אישיים ומקצועיים בעקבות משבר הקורונה והמעבר ללמידת חירום מרחוק (Hodges et al., 2020, Letzel et al., 2020), כמו גם להתמודד עם שינויים שהיו כרוכים במעבר לפלטפורמות הוראה מרחוק. אתגר הלמידה מרחוק אף התעצם כי לא לכל התלמידים היו האמצעים ללמידה מרחוק (OECD, 2020) והיכולת להיות מגויסים ללמידה מרחוק (Borup et al., 2020). המציאות החדשה חייבה חקירה של השפעת הלמידה מרחוק על אופן ההתמודדות של המורה. אחד הצירים המרכזיים בעבודתו של המורה היא המחויבות המקצועית שלו. מחויבות מורים הוא מושג מורכב ורב-רכיבי: ההחלטה לעסוק במקצוע ההוראה ולהישאר בו נגזרת מאמונות האדם לגבי העצמי העתידי שלו (Tabachnick et al., 2008), ולגבי מה שהוא יכול לבצע בצורה מוצלחת ומיומנת (Bandura, 1997), מציפיותיו לגבי התפקיד (Buchanan, 2009), מהאמונה שלו בתועלת התפקיד (Miller & Brickman, 2004), ממודעותו הרגשית והחוסן שלו (Brown et al., 2003), ומהערכתו לגבי העלות בהבטחת העבודה (Wigfield & Eccles, 2000). מורים מחויבים הינם אלו אשר מעודדים את המוטיבציה של התלמידים ללמידה (Mart, 2013), ונשארים יותר זמן במערכת החינוכית. יתרה מזאת, מורים עוברים תהליך הכשרה ממושך ומורכב הנמשך גם לאחר הכשרה ראשונית למקצוע. הבנת המחויבות של המורה והמנבאים שלה חשובה במיוחד בתקופה של מגפה אשר שינתה את כל מערך ההוראה, בה האתגרים המקצועיים והאישיים של המורה רבים, העלולים להשפיע על המחויבות של המורה. המורים בישראל חוו אתגרים ושינויים דרמטיים בסביבת ההוראה שלהם בצל מגיפת הקורונה, במעבר להוראה מרחוק, בפרקטיקות ההוראה ובאופי האינטראקציות עם קולגות, ממונים, הורים ותלמידים. אתגרים אלו עלולים להתבטא גם בתחושת המסוגלות המקצועית של המורים במקצוע ההוראה. לאור השינויים בתהליך ההוראה, על האתגרים הכרוכים בהם, המחקר הנוכחי בחן את מחויבותו של המורה בתהליך ההוראה, בצד גורמים מקצועיים ואישיים שעשויים להיות משמעותיים בניבוי המחויבות והישארותו של המורה במערכת החינוך. מסוגלות עצמית בהוראה היא אחד המשתנים המשפיעים רבות על מחויבותו של המורה (Chesnut, 2011, Klassen & Chiu, 2014, Cullen, 2014) ועל השגת תוצאות חינוכיות טובות יותר בתהליך ההוראה (König et al., 2020). תפיסת מסוגלות מוגדרת כמידה שבה המורה מאמין ביכולתו

וביכולת ההוראה שלו להשפיע על התנהגות תלמידיו, ועל הישגיהם (Webb & Ashton, 1986). מסוגלות זו של מורים מושפעת מההתנסויות היום-יומיות שלהם (Hoy & Spero, 2005, Alderman & Beyeler, 2008). בנוסף למסוגלות בהוראה, למורים יש גם מסוגלות טכנו-פדגוגית. מסוגלות עצמית טכנו-פדגוגית היא האמונה שיש למורה ביכולתו ללמד בצורה אפקטיבית תוך שימוש בכלים טכנולוגיים. מורים רבים דיווחו עם פרוץ מגיפת הקורונה והוראת החירום מרחוק על רמות נמוכות של מסוגלות עצמית בשימוש בטכנולוגיות בהוראה (Cardullo et al., 2021, Dolighan & Owen, 2021, Haverback, 2020). תחושת מסוגלות עצמית נמוכה בנוגע לידע וליכולת להשתמש בכלים דיגיטליים עשויה להשפיע על מידת הנכונות להשתמש בהם ועל מידת ההצלחה של שימוש כזה (Byker et al., 2018, Hall & Trespacios, 2019, Kao et al., 2020).

גורם נוסף שעשוי לחזק את תחושת המסוגלות ולתמוך במורים הוא השתלמויות פדגוגיות וטכנו-פדגוגיות. העובדה שהמורים נדרשו לעבור באופן מיידי וחד להוראה מרחוק, העלתה את חשיבותו של הידע הטכנו-פדגוגי. יש לציין שעד פרוץ מגפת הקורונה, למרבית המורים לא היה ניסיון מספק, אם בכלל, בהוראה מקוונת המתבססת בעיקר על כלים דיגיטליים (Bailey & Lee, 2020; Dolighan & Owen, 2021; Hall et al., 2020; Haverback, 2020; Kruszezwska et al., 2020).

ספרות המחקר מצביעה על כך שמורים רבים בכל מערכות החינוך, מהגנים ועד ההשכלה הגבוהה, זקוקים בראש ובראשונה להעשרת הידע הטכנו-פדגוגי שלהם, ובאופן ספציפי יותר, זקוקים לידע על כלים טכנולוגיים ועל אופני השימוש בהם, כדי שיוכלו להקנות חומר לימודי ולתקשר עם תלמידיהם מרחוק (König et al., 2020; Mishra, et al., 2020, Philipsen et Giovanniella, et al., 2020, al., 2019; Rapanta et al., 2020; Sadler et al., 2020). חווית למידה מיטבית ויעילה תוך יצירת סביבת למידה חדשה וחדשנית (Rapanta et al., 2020). עוד נמצא, שבהיבטים הטכנולוגיים מורים דיווחו כי חוו קושי בעקבות היעדר ידע שישמש אותם בבניית שיעורים מקוונים איכותיים, והיה להם צורך בידע זה (Bailey & Lee, 2020; Flack et al., 2020; Loziak et al., 2020).

אחד האתגרים שעמו התמודדו המורים בתקופה זו, הוא הצורך ליישם במהירות מיומנויות של הוראה מקוונת. העברת ההוראה כולה למרחב הווירטואלי חייבה את המורים לערוך שינוי פתאומי בשיטות ובדרכי ההוראה, ולמרביתם לא היה די ניסיון קודם או ידע מספק בשיטות הוראה מותאמות ושימוש בכלים טכנולוגיים במהלך ההוראה (Dolighan & Owen, 2020, Haverback, 2021). בין האתגרים האישיים שעמם התמודדו המורים היו איום בריאותי והשלכות כלכליות עם פרוץ המגיפה. הסגרים במהלך המגפה דרשו מהם לדאוג לילדיהם אשר היו עימם בבית במהלך הסגר וחלקו עימם את מרחב המחיה שהפך בין לילה למרחב העבודה, וכן לדאוג לקרובי משפחה שחלו ולעצמם. כל זאת בד בבד עם הוראה מרחוק של תלמידיהם ועמידה במחויבויות שקשורות במקצוע.

אחת הדרכים להתמודד עם האתגרים שהחלו בתקופת התפרצות מגפת הקורונה היא חיזוק הרווחה הנפשית. רווחה נפשית משמעה התפקוד הפסיכולוגי של האדם, מידת הסיפוק שלו מחייו ויכולתו לפתח מערכות יחסים מיטיבות ולשמר אותן. רווחה נפשית כוללת את היכולת לשמר תחושות של אוטונומיה, קבלה עצמית, צמיחה אישית, מטרה בחיים והערכה עצמית (Stewart-Brown & Janmohamed, 2008).

השינויים שהמורים נדרשו ליישם בהוראה, האתגרים המקצועיים והאישיים הכרוכים במצב החדש, והצורך בידע שנדרש לשם יישום ההוראה מרחוק, עלולים היו לפגוע בתחושת המסוגלות של המורה. לאור הקשר בין המסוגלות למחויבות למקצוע, שאלות המחקר עסקו במחויבות מורים, המסוגלות שלהם בהוראה, השתלמויות אתגרים ורווחה נפשית, שנה מפרוץ המגפה. שאלות המחקר בהתבסס על מטרות המחקר, היו כלהלן:

1. מהם המשתנים המנבאים את המחויבות של המורים למקצוע ההוראה בפברואר תשפ"א (לאחר כשנה מפרוץ מגיפת הקורונה)?
2. מהי מידת ההשתתפות של המורים בהשתלמויות פדגוגיות וטכנו-פדגוגיות לפני המגיפה ובמהלך השנה הראשונה של המגיפה?
3. אילו גורמים תורמים למסוגלות העצמית של המורה בהוראה בכלל ובהוראה מרחוק בפרט שנה לאחר פרוץ מגיפת הקורונה?
4. מהם האתגרים המקצועיים והרגשיים שאיתם התמודדו המורים בתחילת המגפה ולאחר שנה.

שיטה

תכנית המחקר

המחקר הוא במתכונת סקר קורלטיבי תיאורי.

טרם תחילת המחקר, הוגשה בקשה לועדות אתיקה באוניברסיטת חיפה ובמכללה האקדמית גליל מערבי. בנוסף, השאלון המקוון הכיל טופס הסכמה מדעת, בו הוסבר לנבדקים על המחקר, ומטרתו, והובטח להם חסיון של הנתונים אותם הם מוסרים. צוין בפני הנבדקים שהם יכולים להפסיק את השתתפותם במחקר בכל שלב, בלי להיפגע מכך. איסוף הנתונים החל לאחר קבלת אישור מועדות האתיקה.

כלי המחקר והמשתנים

בפרק הנוכחי מוצגים בקצרה כלי המחקר בהם עשינו שימוש. בתוך כל אחד מכלי המחקר מוצג המשתנה שחושב ממנו, כמו גם הגדרת המשתנה.

תיאור מפורט של כלי המחקר, המשתנים והגדרות אופרציונליות

שאלון מחויבות למקצוע ההוראה: - (Vocational Exploration and Commitment Scale - VECS), הינו חלק מתוך שאלון מחויבות מקצועית (- Commitment to Career Choices Scale - CCCS), אשר פותח במקור ע"י Blustein et al. (1989). השאלון מורכב מ-19 משפטים המדורגים בדרוג הסכמה של 1 עד 5 (=1 בכלל לא, =5 במידה רבה מאוד), ומודדים את המחויבות של המורה בנוגע לקריירה המקצועית שלו, לדוגמא: "אשמח לבלות את כל חיי המקצועיים בהוראה". לשאלון מהימנות גבוהה (ראה טבלה 1). במסגרת המחקר הנוכחי נערך ניתוח גורמים לשאלון מסוג varimax rotation, המחזק את תוקף התוכן של השאלון. בניתוח אותרו ארבעה גורמי מחויבות: (1) כוונות עזיבה של מקצוע ההוראה (2) זהות מקצועית (3) אחריות כלפי מקצוע ההוראה (4) שיקולי תועלת. המתאמים בין תחומי המחויבות השונים (אינטרקורלציות) היו מגוונים ונעו בטווח של $r=0.07$ עד 0.61 . לפיכך, בניתוח הנתונים התייחסנו לכל תחום מחויבות בנפרד. טבלה 1 מתארת את ההיגדים וחלוקתם לגורמים, כמו גם את מקדמי המהימנות שלהם.

טבלה 1. ניתוח גורמים ומהימנות לשאלון מחויבות למקצוע ההוראה

ממדימנות	אחוז	טעינה	מספר היגד וניסוחו	תאור הגורם
שונות	שונות	גורמית		
(אלפא	מוסברת	factor		
של	של הגורם	loading		
של (קרוברך)	(מצטברת)			
0.84	16.5	0.80	19 אני מתכוונת לעזוב את מקצוע ההוראה ברגע שיתאפשר לי	כוונות עזיבה
		0.77	2 שקלתי לחפש אפשרויות עבודה אחרות	
		0.73	10 לפעמים אני בודקת/ת אם בארגונים אחרים מוצעות משרות מתאימות לי	
			20 לפעמים אני מרגישה שאני מבזבזת את הזמן שלי במאמצים שלי במקצוע ההוראה	
		0.72		
		0.58	13 אני לא מזדהה עם מקצוע ההוראה	
		-0.46	22 אם הייתה לך האפשרות לבחור שוב, האם היית בוחרת להיות מורה	
0.76	33.0	0.76	9 אני אוהבת להיות מורה	זהות מקצועית
		0.75	16 מקצוע ההוראה מלהיב אותי	
		0.70	6 אני גאה להיות במקצוע ההוראה	
		0.68	21 בדכ אני מרוצה מכך שאני מורה בביה"ס הזה	
		0.63	1 מקצוע ההוראה חשוב לדימוי העצמי שלי	
0.86	49.3	0.75	8 אני ממש/כה במקצוע ההוראה כי אני חשה/ה אחריות כלפיו	נאמנות
		0.74	5 אני מרגישה מחויבות להישאר במקצוע ההוראה	למקצוע
		0.71	4 לאנשים שהוכשרו להוראה יש אחריות להישאר בו	ההוראה
		0.70	14 הייתי חשה/ה אשמה אם הייתי עוזבת את מקצוע ההוראה	
		0.65	18 אני נמצאת במקצוע ההוראה בגלל שאני מרגישה/ה נאמנות אליו	
0.76	60.8	0.81	11 יעלה לי הרבה כסף להחליף את המקצוע עכשיו	שיקולי תועלת
		0.79	17 שינוי מקצועי עכשיו יגרום לי למחיר אישי גבוה	
		0.63	7 אם הייתי עוזבת את ההוראה יותר מדי דברים בחיי היו נפגעים	
		0.55	12 גם אם זה היה פועל לטובתי, אני מרגישה/ה שזה לא נכון לעזוב את המקצוע עכשיו	
		0.48	3 השקעתי הרבה מדי במקצוע ההוראה מכדי לעזוב אותו	

שאלון השתלמויות: שאלון שבוחן מהן סוגי ההשתלמויות הפדגוגיות ו/או הטכנו-פדגוגיות שעבר המורה לפני הסגר הראשון, ובין הסגר הראשון לבין הסגר השלישי (נכללו 10 תחומי הכשרה פדגוגית וטכנו-פדגוגית, אשר בהם המורה התבקש לסמן האם השתתף או לא השתתף בהם), לדוגמא: שימוש בכלים להוראה מרחוק (גוגל מיט, טימס או מערכת מקבילה), כלים/ידע לניהול כיתה להוראה מרחוק, הערכה. השאלון חובר על ידי החוקרות במיוחד לצורך המחקר הנוכחי. לצורך המחקר, חושב ציון כולל של השתתפות בהשתלמויות, אשר הטווח האפשרי שלו 0-10.

שאלון מסוגלות מורים: (Teacher self-efficacy scale) בגרסה מקוצרת שפותח ע"י Tschannen et al., (2001). השאלון נמצא בשימוש בשפות ובמדינות שונות בעולם. השאלון מורכב מ-12 היגדים המדורגים בסולם הסכמה של 1-5 (5 היא ההסכמה הגבוהה ביותר), המודדים שלושה היבטים של מסוגלות עצמית בהוראה, אשר בכל לאחד מהם ארבעה היגדים: (1) מעורבות תלמידים,

מבטא את המסוגלות של המורה לגרום לתלמידים להיות מעורבים בלמידה ולהניע אותם, לדוגמה "לגרום לתלמידים להאמין שהם יכולים להצליח בלימודים". המהימנות של תחום זה במחקר הנוכחי

הינה $\alpha = 0.83$ (2) מסוגלות בניהול כיתה המבטא את המסוגלות של המורה לנהל את התלמידים והכיתה בזמן השיעור, לדוגמה "להשתלט על הפרעות בכיתה". המהימנות של תחום זה במחקר הנוכחי הינה $\alpha = 0.88$ (3) מסוגלות להפעיל אסטרטגיות הוראה, מבטא את המסוגלות של המורה ללמד וליישם שיטות הוראה, לדוגמה "לבנות שאלות מתאימות להערכת התפקוד של התלמידים". המהימנות במחקר הנוכחי הינה $\alpha = 0.83$. ציון מסוגלות בהוראה סה"כ חושב כממוצע כל ההיגדים בשאלון זה. מקדמי המתאם (אינטרקורלציות) בין מדדי המסוגלות בהוראה הם בטווח של $r=0.63$ לבין $r=0.70$.

שאלון מסוגלות עצמית טכנו-פדגוגית: (TPK technological pedagogical knowledge) אשר פותח ע"י Panisoara et al., 2020. בשאלון 10 היגדים, המדורגים בסולם של הסכמה של 7 דרגות, ומודדים את המסוגלות עצמית כלפי השימוש בכלים טכנו-פדגוגיים בהוראה, לדוגמה: "באיזו מידה את/ה מרגישה/ה שהינך יכול/ה לעזור לתלמידים שלך להשתמש בסביבות למידה מקוונות בצורה יעילה". מהימנות השאלון הייתה $\alpha = 0.94$. מסוגלות טכנו-פדגוגית חושבה כציון נפרד ואינה מהווה חלק מציון מסוגלות סה"כ.

שאלון איכות חיים: (Diner et al., 1985) (שביעות רצון מהחיים). שאלון המורכב מחמישה היגדים, תורגם לעברית ע"י שרירה ושמוטקין (Shrira & Shmotkin, 2008). השאלון מורכב מהיגדים המדורגים בסולם הסכמה של 1-7, כגון: "עד היום השגתי את הדברים החשובים שרציתי להשיג בחיי". מהימנות השאלון במחקר הנוכחי הינה $\alpha = 0.87$.

שאלון תמיכה חברתית: (Scale of perceived social support, Zimet et al., 1988). השאלון מורכב מ-12 משפטים המדורגים בסולם הסכמה של 1-7, על מידת התמיכה שהאדם סבור שהוא יכול לקבל מחברים או משפחה ואחרים משמעותיים. לדוגמה: "יש אדם קרוב שאני יכול/ה לשתף בצער ובשמחה". מהימנות השאלון במחקר הנוכחי הינה $\alpha = 0.94$. מקדמי המתאם (אינטרקורלציות) בין שלושת ציוני התמיכה הם בטווח של $r=0.58$ לבין $r=0.69$.

שאלון אתגרים שחוה המורה בהוראה מרחוק בתקופת הקורונה: שאלון אשר חובר ע"י החוקרות, והועבר רטרוספקטיבית לגבי הסגר הראשון ולגבי הסגר השלישי. השאלון כלל 13 משפטים המדורגים בסולם הסכמה של 1-5 כאשר 5 מבטא את המידה הגבוהה ביותר של התנסות באתגר. בניתוח גורמים על השאלון בסגר הראשון, נמצאו שלושה תחומי אתגר: (1) קושי בניהול עצמי וניהול זמן, לדוגמה: "קושי בניהול הזמן שלי". (2) אתגרי תקשורת בינאישית הקשורה להוראה מרחוק, לדוגמה: "קושי בתקשורת עם ההורים". (3) אתגרים טכנולוגיים בהוראה מרחוק, לדוגמה: "קושי טכני". האתגרים חוברו על בסיס הספרות המחקרית אשר התפרסמה בתקופת המגפה לגבי אתגרים של מורים בתהליך ההוראה מרחוק (Ma et al., 2021), ועברו תוקף תוכן בין החוקרות. המתאמים

התמודדות מורים בביה"ס היסודי עם הוראה בצל הקורונה בשנה"ל תשפ"א

בין שלושת תחומי האתגר (סגר ראשון) היו בטווח של $r=0.57$ עד $r=0.61$, לפיכך בניתוח הנתונים חוברו לציון אחד. ראה טבלה 2 לפירוט ממצאי ניתוח גורמים ומהימנות.

טבלה 2. ניתוח גורמים ומהימנות לשאלון אתגרים בהוראה

ממהימנות (אלפא של קרונברך)	אחוז שונות		מספר היגד וניסוח	תיאור הגורם
	מוסברת של הגורם (מצטברת)	טעינה גורמית factor loading		
82.0	22.00	0.85	12 שעות עבודה מרובות	ניהול
		0.83	10 זמן הנדרש להכנת מערכי שיעור	עצמי/זמן
		0.66	9 קושי בניהול הזמן שלי	
		0.66	11 חוסר בהכרה והערכה של המערכת	
0.82	45	0.48	8 קושי ללמד כשבני המשפחה שלי בבית	
		0.79	5 קושי בתקשורת עם ההורים	אתגרי תקשורת
		0.76	7 קושי להשתלט על הכיתה	
		0.74	13 קושי ליצור קשר אישי עם התלמידים	בינאישית
0.82	64.00	0.66	6 קושי להסביר חומר בלמידה מרחוק	
		0.46	4 הוראת קריאה/כתיבה	
		0.83	2 היכרות לא מספקת עם דרכים להוראה מקוונת	אתגרים טכנולוגיים
		0.78	1 קושי טכני (לדוג' אינטרנט לא יציב, חוסר באמצעים)	
		0.74	3 קושי להעריך תלמידים בהוראה מקוונת	בהוראה

שאלון רקע: נכללו נתוני רקע כגון מגזר ביה"ס (ממלכתי/ממ"ד), גיל המורה, מין, שפת אם, גיל התלמידים שהוא מלמד, תפקידים בביה"ס, וותק בהוראה, מקצועות הוראה, חשיפה לקורונה (הוא או בני משפחתו).

9. **שאלות פתוחות:** בנוסף, נשאלו הנבדקים שאלות פתוחות לגבי האתגרים בתקופת הקורונה ובתקופת הסגר השלישי:

הסגר הראשון (מרץ 2020) והסגר השלישי (פברואר 2021):

1. מה היו האתגרים שלך בהוראה מרחוק בתקופת הסגר הראשון? (מרץ 2020) / בשבועיים האחרונים (פברואר 2021)

2. מה היו האתגרים האישיים שלך בתקופת הסגר הראשון / בשבועיים האחרונים (פברואר 2021) לתקופת הסגר השלישי (פברואר 2021) נוספו השאלות הבאות:

3. אילו דברים חדשים למדת בתחום ההוראה המקוונת בעקבות המצב השנה?

4. אנא ציין/י מה עזר לך בהתמודדות עם המצב ברמה המקצועית?

הנבדקים במחקר ואיסוף הנתונים

404 מורים דוברי עברית המלמדים בבתי ספר יסודיים ממלכתיים וממלכתיים-דתיים השתתפו במחקר. הנבדקים נדגמו באמצעות שני פאנלים אינטרנטיים (PanelView, Panel4all). תהליך הגיוס נמשך כשבועיים, בין 22.1.2021 ל-3.2.2021 בתקופת הסגר השלישי שהוטל בישראל בעקבות מגפת הקורונה. במחקר השתתפו מורים מכל המחוזות בארץ, ממגוון רמות סוציו-אקונומיות של תלמידים ומדיסציפלינות שונות (מקצועות מדעיים והומניים). השאלון נשלח לכל עובדי ההוראה הרשומים בפאנלים (6,052), והעוסקים בתפקידים שונים במערכת החינוך. לא ידוע כמה קיבלו את הלינק בפועל. בשאלון הוגדרו שאלות כקריטריון הכללה במחקר, של מורים המלמדים בבתי ספר יסודיים שהינם דוברי עברית כשפת אם. עובדי הוראה אשר לא התאימו לקריטריונים אלו הוצאו (exclusion criteria) בשלב ראשוני של המענה מתוך המדגם. ההנחיה לפאנל היתה להקפיד על דגימה של כל האזורים הגיאוגרפיים והסוציו-דמוגרפיים בארץ. סה"כ נענו 624 מורים אשר נכנסו ללינק השאלון שנשלח אליהם. הנתונים עברו בדיקה וטיוב, כך שהושארו בסופו של דבר 404 משיבים (response rate 64.7%). שאלונים ריקים, או חלקיים מאד הוצאו מתוך מאגר הנתונים. להלן טבלת התפלגות נתוני הרקע של המורים:

טבלה 3. נתוני רקע אישיים של המורים

מספר	אחוז		
41	10%	גבר	מין
363	90%	אישה	
100	25%	<=30	
130	32%	31-40	גיל (שנים)
92	23%	41-50	
82	20%	51+	
39.95	11.35	גיל ממוצע (ס"ת)	
142	35%	<=5	ותק בהוראה (שנים)
90	22%	10-6	
171	42%	11+	
12.23	10.15	ותק ממוצע (סטיית תקון)	
30	7%	תעודת הוראה או תעודה מקצועית	רמת השכלה
40	10%	השכלה על תיכונית	
207	51%	תואר ראשון	
124	31%	תואר שני	ילדים
3	1%	תואר שלישי	
81	20%	אין ילדים בכלל	
174	43%	ילדים מתחת לגיל 6	
149	37%	ילדים מעל גיל 6 בלבד	

התמודדות מורים בביה"ס היסודי עם הוראה בצל הקורונה בשנה"ל תשפ"א

מספר	אחוז		
2.98	(1.56)	מספר ילדים ממוצע (סטיית תקן)	
	66%	לא חלו (המורה או משפחתו)	מצב תחלואה
	9%	המורה חלה	בקורונה אישי
	9%	בן משפחה שגר באותו בית חלה	ומשפחתי
	16%	בן משפחה שלא גר באותו בית	

הערה: קטגוריה של ילדים מתחת לגיל 6 כוללת מורים אשר להם ילדים מתחת לגיל 6 או מורים שיש להם ילדים מתחת לגיל 6 וגם מעל לגיל 6.

מטבלת נתוני הרקע עולה כי 90% מהמדגם מורכב מנשים בגיל ממוצע של כ-40 שנה. באוכלוסיית המורים המלמדים בחינוך היסודי בישראל 86% נשים, ו-14% גברים (משרד החינוך, מנהל תקשוב ומערכות מידע). לכשליש מהמדגם ותק של פחות מ-5 שנים, ל-22% ותק של 6–10 שנים ולמעל 40% ותק של 11 שנים ויותר. כמחצית מהמדגם עם השכלה של תואר ראשון, לכ-80% יש ילדים, ל-43% ילדים מעל גיל 6 ול-37% ילדים מתחת לגיל 6. מורים אשר ציינו כי יש להם ילדים מעל ומתחת לגיל 6, סווגו בקבוצת מורים עם ילדים מתחת לגיל 6, מתוך הנחה כי בגיל זה הילדים פחות עצמאיים ודורשים תשומת לב רבה יותר מההורים. קבוצה זו תקרא בטבלאות הדוח כהורים לילדים מתחת לגיל 6. מתוך הנבדקים אשר להם ילדים מתחת לגיל 6 (n=174), 83 יש להם גם ילדים מעל גיל 6.

טבלה 4. התפלגות נתוני רקע מקצועיים של המורים

מספר	אחוז		
76	19% (30.1%)	מבוססת	איזו אוכלוסייה משרת
264	65% (56.7%)	ממוצעת	ביה"ס
64	16% (25.3%)	לא מבוססת	
142	35%	ת"א מרכז	
37	9%	השרון	
179	44%	סה"כ אזור מרכז/השרון	
63	16%	צפון	באיזה מחוז נמצא בית
39	10%	חיפה	הספר
17	4%	יו"ש	
50	12%	ירושלים	
56	14%	דרום	
225	56%	סה"כ פריפריה (צפון/דרום)	
318	79%	בי"ס יסודי	המגזר שהמורה מלמד
59	15%	יסודי – ממלכתי-דתי	
27	7%	יסודי – חינוך מיוחד	
219	54%	מלאה	היקף המשרה
141	35%	בין חצי משרה למשרה מלאה	

מספר	אחוז	
44	11%	פחות מחצי משרה
87	22%	כיתות א-ב
75	19%	כיתות ג-ד
68	17%	כיתות ה-ו
27	7%	חינוך מיוחד
139	35%	מספר שכבות גיל

הערה: בסוגריים צוינו נתוני האוכלוסייה, מקור: אתר שקיפות בחינוך, 2019.

ניתן לראות בטבלה כי במחקר הנוכחי ייצוג של כל המחוזות בארץ. למעלה ממחצית מהמורים והמורות עובדים במשרה מלאה.

כמו כן, כפי שניתן לראות מטבלה 3, בפברואר 2021 כ-66% מהנבדקים דיווחו כי הם ובני משפחתם לא חלו בקורונה, 9% דיווחו שחלו בקורונה ו-9% דיווחו שבן משפחה שגר עימם בבית חלה בקורונה.

ניתוח סטטיסטי

מטרת המחקר המרכזית היתה לבחון מהם המשתנים הקשורים ומסבירים את המחויבות של המורים למקצוע ההוראה, וכן את המסוגלות העצמית שלהם בהוראה. הקשרים בין משתני רקע אישיים ומקצועיים של המורים אל מול מחויבות ומסוגלות בהוראה, כמו גם משתנים רגשיים כגון שביעות רצון מהחיים, תמיכה חברתית ותפיסת האתגרים בהוראה, נבחנו באמצעות השוואות ממוצעים – מבחני t במשתנים בלתי תלויים אשר להם שתי קטגוריות, וניתוחי שונות כאשר מספר הקטגוריות במשתנים הבלתי תלויים שלוש ומעלה. במקרים בהם נמצאו הבדלים מובהקים סטטיסטית, נערכו ניתוחי המשך (post hoc) מסוג tukey. במשתנים בלתי תלויים בהם יש מקום לבדיקת מגמה של שינוי (כגון היקף משרה או ותק בהוראה) נערך מבחן מגמה trend analysis הבוחן את אופי מגמת השינוי. קשרים בין המשתנים השונים חושבו באמצעות מקדם מתאם פירסון, ועבור משתנים שמיים חושבו משתני דמה dummy variable אשר יצרו טווח של 0/1 ואיפשרו חישוב מתאם פירסון אל מול המשתנים הכמותיים. ניבוי מחויבות ומסוגלות, נבדק באמצעות רגרסיה ליניארית מרובה. בניית משתנים: משתנה מסוגלות עצמית של המורה הורכב משני שאלונים, אשר בכל אחד מהם סולם ציונים שונה, בהתאם לשאלון המקור (סולם 1-5 וסולם 1-7). לצורך הרגרסיה, חוברו שני שאלוני המסוגלות לציון אחד. לפיכך, סולם הציונים 1-5 הומר בטרנספורמציה ליניארית לסולם 1-7. ניתוח הנתונים נעשה בתוכנת SPSS גרסה 27 לחלונות. בכל המבחנים הסטטיסטיים רמת המובהקות הקריטית היתה 0.05, אלא אם כן נעשו השוואות מרובות, בהן נעשתה בקרה סטטיסטית על גודל הטעות המצטברת מסוג ראשון (post hoc).

בהשוואות בהן נמצאו הבדלים מובהקים, חושב והוצג גודל האפקט (עבור השוואות לא מובהקות גודל האפקט מזערי ולא הוצג).

ממצאים

הפרק הנוכחי מציג את ממצאי ההשוואות הסטטיסטיות ו/או האיכותניות, לפי שאלות המחקר. בכל פרק, תחילה הוצגו השוואות הבדלים (מבחינת t או ניתוחי שונות) של המשתנים התלויים לפי משתני הרקע, ולאחר מכן ממצאי קורלציות ורגרסיות. בהשוואות ההבדלים בין קבוצות משתני רקע, מוצגים אך ורק הבדלים אשר נמצאו מובהקים ברמת מובהקות $p < 0.05$, וכן נמצאו בהם הבדלים מובהקים במבחני המשך post-hoc.

פרק 1. שאלת המחקר הראשונה – ניבוי מחויבות להוראה

שאלת המחקר הראשונה בחנה באיזו מידה מאפייני רקע, תמיכה חברתית ותמיכה משפחתית, איכות חיים נתפסת (שביעות רצון מהחיים), אתגרים מקצועיים בתקופת הסגר הראשון והסגר השלישי, ומסוגלות מורים כמשתנה מתווך, מסבירים את רמת המחויבות להוראה של מורים בבתי ספר יסודיים (ממלכתיים וממלכתיים-דתיים) בעת ההוראה מרחוק. שיערנו כי ככל שהמורים יקבלו תמיכה רבה יותר וככל שאיכות החיים שלהם תהיה גבוהה יותר והם יחוו פחות אתגרים, כך המחויבות שלהם למקצוע ההוראה תגבר. החלק הראשון של פרק זה מציג את הקשר בין מאפייני הרקע של המורים לבין המחויבות של המורה למקצוע ההוראה. מוצגים ממצאים אשר בהם נמצאו קשרים או הבדלים מובהקים סטטיסטית.

טבלה 5. מחויבות מורים להוראה, לפי נתוני רקע

	כוונות עזיבה		זהות מקצועית		אחריות/נאמנות למקצוע		מחויבות משיקולי תועלת		סה"כ מחויבות		
	מוצע	ס"ת	מוצע	ס"ת	מוצע	ס"ת	מוצע	ס"ת			
גיל	2.44	0.87	3.82	0.78	3.12	0.85	2.93	0.87	3.37	0.61	30=>
	2.34	0.9	3.89	0.73	3.32	0.97	2.93	0.89	3.46	0.66	31-40
	2.18	0.97	3.88	0.8	3.35	1.03	3.15	0.9	3.56	0.74	41-50
	2.11	0.84	4.02	0.64	3.46	0.87	3.21	0.78	3.66	0.54	+51
F	2.67* (0.02)	1.1	2.21						3.53* (0.03)		
וותק	2.49	0.85	3.77	0.79	3.23	0.94	2.96	0.91	3.38	0.65	5=>
בהוראה	2.27	0.96	3.95	0.74	3.21	0.91	2.88	0.85	3.45	0.62	6-10
	2.11	0.89	3.98	0.69	3.43	0.95	3.19	0.84	3.63	0.64	+11
F	6.96*** (0.03)	3.30* (0.02)	2.45 (0.01)						6.62*** (0.03)		
אוכלוסייה מבוססת	2.26	0.99	3.92	0.9	3.37	1.01	2.92	0.94	3.5	0.75	
שהמורה ממוצעת	2.25	0.88	3.92	0.69	3.36	0.91	3.1	0.82	3.54	0.62	
מלמד לא מבוססת	2.43	0.91	3.76	0.74	3.03	0.95	2.9	0.98	3.33	0.65	
F	1.02	1.21	3.41* (0.02)						2.83		
מלאה	2.17	0.89	4.02	0.7	3.45	0.93	3.12	0.9	3.62	0.61	

התמודדות מורים בביה"ס היסודי עם הוראה בצל הקורונה בשנה"ל תשפ"א

היקף משרה	חצי משרה עד מלאה	כוונות עזיבה		זהות מקצועית		אחריות/נאמנות למקצוע		מחויבות משיקולי תועלת		סה"כ מחויבות	
		ס"ת	ממוצע	ס"ת	ממוצע	ס"ת	ממוצע	ס"ת	ממוצע	ס"ת	ממוצע
		0.93	2.4	0.8	3.77	0.91	3.21	0.81	2.96	0.68	3.39
		0.83	2.47	0.66	3.7	0.98	2.95	0.91	2.88	0.67	3.28
		4.01*(0.02)		6.68*** (0.03)		6.66*** (0.03)		2.39		8.26*** (0.04)	
		*p<.05, **p<.01, ***p<.001									

הערות:

(1) בסוגריים מוצג גודל אפקט עבור משתנים מובהקים סטטיסטית

גיל המורה: ניתוח מגמה (trend analysis) אשר ערכנו לגבי מחויבות מורים, לפי גילם, מצביע על מגמה ליניארית (linear term) של שינוי במחויבות כפי שמתבטא בכוונות עזיבה ($F(3,400) = 7.73, p = .005$), אחריות/נאמנות כלפי המקצוע ($F(3,400) = 5.84, p = .02$) ומחויבות משיקולי תועלת ($F(3,400) = 7.01, p = .008$). ממצאים אלו מלמדים בשילוב עם עיון בממוצעים, כי ככל שהמורה מבוגר יותר, כל ירדות כוונות העזיבה שלו את מקצוע ההוראה, עולה מידת האחריות שלו למקצוע ההוראה ועולה המחויבות משיקולי תועלת.

ותק: ההשוואות מלמדות כי מורים אשר להם וותק מתחת לחמש שנים, הביעו יותר כוונות עזיבה ממורים אשר להם וותק של 11 שנים ויותר, הזהות המקצועית שלהם פחות מגובשת מאשר הזהות של המורים הוותיקים. מורים אשר בקבוצת הוותק של 6-10 שנים הביעו פחות מחויבות משיקולי תועלת ממורים וותיקים עם 11 שנות וותק ויותר.

אוכלוסייה שהמורה מלמד: מבחני tukey מראים כי מורים המלמדים אוכלוסייה ממוצעת הביעו יותר אחריות/ נאמנות כלפי מקצוע ההוראה מאשר מורים המלמדים אוכלוסייה לא מבוססת.

היקף משרה: חישוב מגמת ההבדל באמצעות ניתוח מגמה (trend analysis) הצביע על מגמת עליה ליניארית של שינוי בכוונות עזיבה של המורה ($F(2,400) = 7.36, p = .04$), בזהות המקצועית שלו ($F(2,400) = 12.25, p < .001$), ובאחריותו כלפי מקצוע ההוראה ($F(2,400) = 13.31, p < .001$). ככל שעולה היקף המשרה, כך עולה הנאמנות שלו למקצוע, הזהות המקצועית שלו מגובשת יותר, ויש לו פחות כוונות עזיבה.

טבלה 5. מקדם מתאם פירסון לבדיקת הקשר בין מדדי חוסן רגשי, אתגרים ומסוגלות עצמית לבין מחויבות להוראה

מחויבות להוראה	כוונות עזיבה	זהות מקצועית	נאמנות למקצוע	מחויבות משיקולי תועלת	ממוצע + ס"ת
סה"כ	סה"כ	סה"כ	סה"כ	סה"כ	M±SD
-0.00	-0.01	.01	.03	-0.07	0.19 ± 0.39
-.14**	.20***	-.13**	-.07	-0.01	0.20 ± 0.40
-0.02	-0.01	-0.01	0	-0.06	0.37 ± 0.48

התמודדות מורים בביה"ס היסודי עם הוראה בצל הקורונה בשנה"ל תשפ"א

ממוצע + ס"ת M±SD	מחויבות משיקולי תועלת	נאמנות למקצוע	זהות מקצועית	כוונות עזיבה	מחויבות להוראה - סה"כ	
12.22 ±10.15	.16***	.16***	.17***	-.21***	.24***	וותק בהוראה
5.84 ±0.94	.01	.10*	.24***	-.16***	.17***	תמיכה חברתית סה"כ
6.05±0.92	-.04	.05	.23***	-.12**	.11*	תמיכה - אחרים משמעותיים
5.61 ±1.19	.03	.08	.19***	-.11*	.13***	תמיכה של חברים
5.84 ±1.16	.03	.12**	.22***	-.17***	.18***	תמיכת משפחה
5.221±1.06	.05	.20***	.32***	-.33***	.30***	שביעות רצון מהחיים
3.35 ±0.85	.09*	-.08	-.09*	.12**	-.07	סה"כ אתגרים - סגר ראשון
2.80 ±0.79	.03	-.11*	-.18***	.25***	-.17***	סה"כ אתגרים - סגר שלישי
3.37 ±0.72	.15***	.23***	.36***	-.23***	.31***	מסוגלות מורים סה"כ
3.51 ±0.78	.10*	.17**	.32***	-.19***	.25***	מסוגלות אסטרטגיות הוראה
3.43±0.92	.13**	.19***	.29***	-.18***	.26***	ניהול תלמידים
3.18 ±0.77	.16***	.26***	.34***	-.23***	.32***	מעורבות תלמידים
5.25 ±1.12	.19***	.22***	.32***	..20***	.30***	מסוגלות טכנו-פדגוגית
	3.04±0.87	3.31±0.94	3.90±0.74	2.28±0.90	3.50±0.65	ממוצע + ס"ת

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

הערה: ציון מסוגלות סה"כ כולל אסטרטגיות הוראה, ניהול תלמידים, מעורבות תלמידים. ציון מסוגלות טכנו-פדגוגית הינו ציון משאלון נפרד ולא נכלל בציון מסוגלות מורים סה"כ.

טבלת הקורלציות מראה שככל שהתמיכה החברתית/משפחתית ושביעות הרצון מהחיים של המורה גבוהות יותר, כך המחויבות שלהם להוראה גבוהה יותר בממד זהות מקצועית ובמחויבות סה"כ, וכוונות העזיבה של המורה נמוכות יותר.

ככל שגבוהה יותר תמיכת המשפחה כך המחויבות של המורה עולה בכל מדדי המחויבות. תמיכה של אחרים משמעותיים וחברים נמצא קשורה למחויבות המתבטאת בזהות מקצועית, פחות כוונות עזיבה, וסה"כ מחויבות. לא נמצא קשר בין תמיכת חברים ואחרים משמעותיים, לבין נאמנות למקצוע. ניתן לראות כי ככל שהמורה חווה יותר אתגרים בסגר השלישי, כך הוא מביע יותר כוונות עזיבה של המקצוע, ופחות זהות מקצועית ומחויבות להוראה.

כמו כן, נמצא כי לרמת המסוגלות של המורה קשר עם כל מדדי המחויבות, כך שככל שמידת המסוגלות גבוהה יותר, כך עולה הזהות המקצועית והמחויבות למקצוע ההוראה, ויש פחות כוונות עזיבה.

לסיכום מודל ניבוי מחויבות להוראה, נערכה רגרסיה מרובה. החזאים במודל היו משתני הרקע שנמצאו מובהקים סטטיסטית, מסוגלות מורים סה"כ (כולל מסוגלות טכנו-פדגוגית), סה"כ תמיכה חברתית/משפחתית, אתגרים שחוו המורים בסגר השלישי ושביעות רצון מהחיים.

התמודדות מורים בביה"ס היסודי עם הוראה בצל הקורונה בשנה"ל תשפ"א

טבלה 6. רגרסיה ליניארית היררכית לניבוי מדדי מחויבות ע"י משתני רקע, משתני חוסן רגשי, מסוגלות עצמית ואתגרים

מקצועיים

מחויבות כתועלת			נאמנות למקצוע			זהות מקצועית			כוונות עזיבה			משתנה תלוי:
Beta	SE B	B	Beta	SE B	B	Beta	SE B	B	Beta	SE B	B	
-0.05	0.10	-0.10	0.05	0.10	0.09	0.08	0.08	0.12	-0.13*	0.10	-0.23	ילדים מתחת לגיל 6 ^a
0.14**	0.00	0.01	0.17***	0.01	0.02	0.20***	0.00	0.01	-0.25***	0.01	-0.02	וوتק בהוראה
-0.07	0.11	-0.16	0.05	0.12	0.12	0.04	0.10	0.07	-0.05	0.12	-0.12	אוכלוסייה מבוססת ^a
	.03**			.03*			.03**			.06***		R ²
-0.06	0.10	-0.11	0.01	0.10	0.02	0.03	0.08	0.04	-0.08	0.09	-.14	ילדים מתחת לגיל 6 ^a
0.13*	0.00	0.01	0.12*	0.01	0.01	0.12*	0.00	0.01	-.18***	0.00	02.-	וوتק בהוראה
-0.07	0.11	-0.16	0.04	0.12	0.10	0.03	0.09	0.05	-0.04	0.11	-0.09	אוכלוסייה מבוססת ^a
-0.03	0.06	-0.03	-0.04	0.06	-0.04	0.08	0.05	0.06	0.05	0.06	0.05	תמיכה חברתית
0.05	0.05	0.04	0.23***	0.05	0.20	0.22***	0.04	0.15	-.34***	0.05	-.29	שביעות רצון מהחיים
	.04**			.07***			.13***			.15***		R ² מצטבר
-0.06	0.10	-0.11	0.02	0.10	0.04	0.04	0.08	0.06	-.10*	0.09	-.18	ילדים מתחת לגיל 6 ^a
0.13*	0.00	0.01	0.10	0.01	0.01	0.10	0.00	0.01	-.17**	0.00	01.-	וوتק בהוראה
-0.09	0.11	-0.20	0.02	0.12	0.05	-0.01	0.09	-0.01	-0.03	0.11	-0.07	אוכלוסייה מבוססת ^a
-0.06	0.06	-0.06	-0.08	0.06	-0.08	0.03	0.04	0.02	0.08	0.05	0.08	תמיכה חברתית
0.03	0.05	0.02	0.19**	0.05	0.17	0.22***	0.04	0.15	-0.30***	0.05	-0.26	שביעות רצון מהחיים
0.10	0.08	0.12	0.11	0.09	0.15	0.20**	0.07	0.21	0.00	0.08	0.00	סה"כ מסוגלות בהוראה
0.18**	0.05	0.14	0.14*	0.05	0.12	0.14*	0.04	0.09	-0.09	0.05	-0.08	סה"כ מסוגלות טכנו-פדגוגית
0.15**	0.06	0.16	0.02	0.07	0.02	0.00	0.05	0.00	0.17***	0.06	0.20	אתגרים בהוראה בסגר שלישי
	.09***			.11***			.21***			.20***		R ² מצטבר סה"כ

*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001

^a משתנה דמה טווח 0/1; אוכלוסייה מבוססת משווית לאוכלוסייה ממוצעת ומטה.

^b ציון סה"כ מסוגלות בהוראה לא כולל את המסוגלות הטכנו-פדגוגית.

כוונות עזיבה: נמצא כי ככל שהוותק של המורה נמוך יותר, ויש לו ילדים מתחת לגיל 6, כך יש לו יותר כוונות עזיבה של המקצוע. משתני רקע אלו מסבירים 6% מהשונות של כוונות עזיבה. 9% נוספים של כוונות העזיבה (אחוז שונות מצטברת 15%) מוסברים על ידי שביעות רצון מהחיים. ככל שהמורה יותר מרוצה מהחיים, הוא מביע פחות כוונות עזיבה. 5% נוספים (אחוז שונות מצטברת

סה"כ 20%) מכוונות העזיבה מוסברים על ידי האתגרים שחווה המורה בסגר השלישי, כך שכל שהמורה חווה יותר אתגרים, כך הוא מביע יותר כוונות עזיבה של מקצוע ההוראה.

זהות מקצועית: נמצא כי הוותק של המורה מסביר 3% מהזהות המקצועית שללו, כך שכל שהמורה וותיק יותר, הזהות המקצועית שלו יותר מגובשת. 10% נוספים מהשונות של הזהות המקצועית מוסברים על ידי שביעות רצון מהחיים (אחוז שונות מוסברת מצטברת 13%) כך שכל שהוא שבע רצון יותר מהחיים, הזהות המקצועית שלו מגובשת יותר. בצעד השלישי, אחוז השונות המוסברת שנוסף הינו 7% (סה"כ 21% שונות מוסברת מצטברת) ומוסבר על ידי רמת המסוגלות שלו בהוראה והמסוגלות הטכנו-פדגוגית. ככל שהמסוגלות גבוהה יותר, כך הזהות של המורה יותר מגובשת.

נאמנות למקצוע: הממצאים מלמדים כי מורים ותיקים יותר ויותר שבעי רצון מהחיים, מדווחים על יותר נאמנות להוראה. וותק המורה מסביר 3% מהשונות של נאמנות למקצוע ההוראה. עוד נמצא, כי 4% נוספים מהשונות של נאמנות למקצוע מוסברים על ידי שביעות רצון מהחיים, כך שכל שלמורה יש שביעות רצון גבוהה יותר מהחיים, כך הוא יותר נאמן למקצוע. 4% נוספי מהשונות שלל הנאמנות למקצוע מוסברים על ידי המסוגלות הטכנו-פדגוגית של המורה, כך שכל שהמסוגלות הטכנו-פדגוגית גבוהה יותר, כך גבוהה יותר הנאמנות למקצוע.

מחויבות כתועלת: נמצא כי מורים וותיקים יותר מחויבים יותר משיקולי תועלת להוראה, עם 3% שונות מוסברת של המחויבות על ידי הוותק. קרוב ל 6% נוספים של השונות של מחויבות כתועלת מוסברים על ידי מסוגלות טכנו-פדגוגית ואתגרים בתקופת הסגר השלישי, כך שמורים עם מסוגלות טכנו-פדגוגית רבה יותר מחויבים יותר משיקולי תועלת להוראה, ומורים אשר דווחו על יותר אתגרים מחויבים יותר משיקולי תועלת להוראה.

לסיכום, ניתן לראות כי הוותק של המורה מנבא באופן עקבי את מדדי המחויבות השונים, ושביעות הרצון מהחיים מנבאת שלושה מתוך ארבעת מדדי המחויבות. מסוגלות בהוראה מנבאת את המחויבות כפי שמתבטאת בזהות מקצועית, ואילו מסוגלות טכנו-פדגוגית מנבאת שלושה ממדדי המחויבות של המורה.

אחוז השונות המוסברת של מדדי מחויבות מוסבר בטווח של 9%-21%.

פרק 2. שאלת המחקר השנייה – השתתפות בהשתלמויות טכנו-פדגוגיות

שאלת המחקר השנייה בחנה, מהי מידת ההשתתפות של המורים בהשתלמויות פדגוגיות וטכנו-פדגוגיות לפני המגיפה ובמהלך שנת המגפה.

שיעורנו כי ההשתתפות בהשתלמויות בתחום הפדגוגי והטכנו-פדגוגי של המורים תעלה בתקופת המגיפה, בהשוואה לתקופה שלפני המגיפה.

תחילה נבדק מה אחוז המורים שדיווחו על השתתפות בהשתלמויות פדגוגיות וטכנו – פדגוגיות לפני המגיפה ובמהלכה. נמצא כי רוב המורים (66.6%) דיווחו על השתתפות בהשתלמויות אלו הן לפני הקורונה והן במהלכה (בין הסגר הראשון לבין הסגר השלישי). 16% מהמורים לא השתתפו

התמודדות מורים בביה"ס היסודי עם הוראה בצל הקורונה בשנה"ל תשפ"א

בהשתלמויות אלו כלל, 7% השתתפו בהשתלמויות אלו רק לפני תחילת המגפה, ו- 11% השתתפו בהשתלמויות טכנו-פדגוגיות לאחר פרוץ המגפה, ולא לפני כן. התרשים הבא מציג את הממוצע של ההשתלמויות בהן השתתפו מורים לפני תקופת הקורונה ובמהלכה (עד לסגר השלישי).

טבלה 7. השתלמויות של מורים בתחומים פדגוגיים וטכנו-פדגוגיים לפני תקופת הקורונה ובמהלכה: מבחן t מזווג להשוואת מספר ההשתלמויות לפני המגיפה למספר ההשתלמויות בתקופת המגיפה

ממוצע	o"ת	t (df=403)
2.01	1.97	3.24***
2.34	2.12	(0.16)

*** $p < 0.001$

הממוצעים בטבלה מלמדים, כי מורים השתתפו לפני פרוץ המגיפה בכשתי השתלמויות בממוצע, ובמהלך השנה שבין הסגר הראשון לבין הסגר השלישי (להלן: במהלך מגיפת הקורונה), ההשתתפות בהשתלמויות עלתה במקצת. ממצאי מבחן t מזווג מראים כי במהלך שנת תשפ"א מורים השתתפו באופן מובהק ביותר בהשתלמויות פדגוגיות וטכנו-פדגוגיות מאשר לפני פרוץ המגפה ($t(403)=3.24, p < .001, d=.16$). (d הינו גודל אפקט).

טבלה 8. התפלגות ההשתתפות בהשתלמויות פדגוגיות וטכנו-פדגוגיות בתקופת הקורונה ולפניה

לא השתלמו כלל	השתלמו בתקופת הקורונה	השתלמו לפני המגיפה	השתלמו בעבר וגם בתקופת שנת הקורונה
37%	11%	23%	28%
70%	20%	3%	6%
66%	11%	14%	10%
62%	8%	15%	15%
57%	32%	6%	6%
72%	8%	10%	11%
74%	11%	10%	6%
76%	7%	9%	7%
80%	7%	9%	4%
69%	21%	5%	5%

ההשתלמות העיקרית בה השתתפו מורים במהלך תקופת המגפה וגם לפנייה היא שימוש בכלים להוראה מרחוק. בסה"כ קרוב לשני שלישי מהמורים השתלמו בנושא זה, בעבר או במהלך המגפה, או בשתי התקופות.

נושא נוסף בו אחוז ניכר מהמורים השתלמו היה שימוש באופיס לצורך הוראה, וכלים להתמודדות עם לומדים מגוונים. בשני נושאים אלו, ההשתלמויות היו בעיקר במהלך תקופת המגפה ופחות לפנייה. אחד התחומים בהם מעט מורים השתלמו היה כלים להתמודדות עם תלמידים מתקשים בסביבה מקוונת, לאחר מכן הוראה אסינכרונית וסינכרונית, וניהול שיעור באמצעות Google Classroom.

ממוצעי הטבלה הבאה מציגים את מספר ההשתלמויות אשר ציינו מורים במענה לשאלה על השתתפותם בהשתלמויות בתקופת המגפה או לפנייה, לפי נתוני רקע. ערכי המבחנים הסטטיסטיים המוצגים בטבלה, מתייחסים להשוואה של השתלמויות בסגר ראשון ובסגר שלישי בנפרד, לפי נתוני רקע של המורה בכל נקודת זמן.

טבלה 9. השתלמויות של מורים לפני הקורונה ובמהלכה, לפי נתוני רקע

סה"כ השתלמויות - סגר ראשון		סה"כ השתלמויות - סגר שלישי			
ממוצע	ס"ת	ממוצע	ס"ת		
1.54	1.91	2.06	1.97		30=>
2.34	2.06	2.47	2.12		31-40
1.92	1.91	2.25	2.2		41-50
2.17	1.89	2.6	2.2		+51
3.40*(0.03)		1.2			F
1.66	1.90	1.89	1.83		5=> וותק
2.04	2.19	2.1	1.95		6-10 בהוראה
2.29	1.88	2.86	2.33		+11 (בשנים)
3.96*(0.02)		9.29*** (0.04)			F
0.97	1.47	1.47	1.66		תעודת הוראה או מקצועית
1.25	1.63	1.47	1.48		השכלה על תיכונית
2.06	2.09	2.26	2.14		תואר ראשון
2.42	1.83	2.96	2.19		תואר שני או שלישי
5.52*** (0.05)		8.69*** (0.08)			F
2.45	1.96	2.7	2.12		מלאה
1.67	1.96	2.09	2.09		בין חצי משרה למשרה מלאה
0.93	1.35	1.41	1.86		פחות מחצי משרה
15.22*** (0.07)		8.71*** (0.04)			F

* $p < 0.05$, *** $p < 0.001$

הערות: (1) בסוגריים מוצג גודל אפקט עבור משתנים מובהקים סטטיסטית

גיל: הממצאים מראים כי נמצא הבדל כללי בין קבוצות הגיל, לגבי ההשתתפות בהשתלמויות של המורים בסגר הראשון. השוואות בין כל הקבוצות באמצעות מבחני post-hoc (Tukey) מלמדות כי מקור ההבדל הוא בין מורים בני פחות מ-30 לבין מורים בני 31-40. מורים בני פחות מ-30 הגיעו לתקופת הסגר הראשון עם פחות התנסות בהשתלמויות מאשר מורים בקבוצת הגיל 31-40.

וּוּתֵק בְּהוֹרָאָה: כּוּמוּ כֵן, מוֹרִים וּוּתִיקִים (+11 שָׁנִים) הַשְׁתַּתְּפוּ לְפִי הַסֵּגֵר הָרֵאשׁוֹן בִּיּוֹתֵר הַשְּׁתַלְמוּוֹת מִמּוֹרִים צַעִירִים (וּוּתֵק שֶׁל פְּחוֹת מַחֲמַשׁ שָׁנִים).

הַשְּׁכַלַת הַמּוֹרָה: מוֹרִים עִם הַשְּׁכַלָּה אֶקְדָּמִית הַשְּׁתַתְּפוּ בִּיּוֹתֵר הַשְּׁתַלְמוּוֹת מוֹרִים אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם תְּעוּדַת הוֹרָאָה אוּ תְּעוּדָה מִקְצוּעִית לְפָנֵי הַסֵּגֵר הָרֵאשׁוֹן וּבַמְהֵלֶךְ הַמְּגִיפָה בֵּין סֵגֵר רֵאשׁוֹן לְשֵׁלִישִׁי. **הִיקֵף מִשְׁרָה:** מוֹרִים הַעוֹבְדִים בַּמִּשְׁרָה מְלֵאָה, הַשְּׁתַלְמוּ לְפָנֵי הַמְּגִיפָה וּבַמְהֵלֶךְ הַתְּקוּפָה שֶׁל הַמְּגִיפָה בֵּין סֵגֵר רֵאשׁוֹן וְשֵׁלִישִׁי יוֹתֵר מִמּוֹרִים הַעוֹבְדִים בַּפְּחוֹת מַחְצֵי מִשְׁרָה. בְּנוֹסֵף, עַד לְסֵגֵר הָרֵאשׁוֹן, מוֹרִים בַּחְצֵי מִשְׁרָה הַשְּׁתַלְמוּ יוֹתֵר מִמּוֹרִים בַּפְּחוֹת מַחְצֵי מִשְׁרָה.

פֶּרֶק 3. שְׁאֵלַת הַמַּחְקֵר הַשְּׁלִישִׁית - נִיבּוּי מַסּוּגוֹלוֹת מוֹרִים

שְׁאֵלַת הַמַּחְקֵר הַשְּׁלִישִׁית בַּחֲנֵה אֵילוּ מֵהַמִּשְׁתַּנִּים שֶׁבַּמַּחְקֵר (תְּמִיכָה, אֵיכוֹת חַיִּים, אֲתַגְרִים בְּהוֹרָאָה בַּתְּקוּפַת הַקּוֹרוֹנָה וְנִתּוֹנֵי רֵקֵעַ) **מִנְבָּאִים אֶת הַמַּסּוּגוֹלוֹת** שֶׁל הַמּוֹרִים בַּתְּקוּפַת מַגְּפַת הַקּוֹרוֹנָה. בַּמַּעֲנָה לְמַטְרָה זוֹ, הַצַּגְנוּ תַחִילָה אֶת הַמַּסּוּגוֹלוֹת שֶׁל הַמּוֹרִים לְפִי נִתּוֹנֵי רֵקֵעַ שֶׁבָּהֶם נִמְצְאוּ הַבְּדִלִים מוֹבְהָקִים בַּמַּסּוּגוֹלוֹת, וּבַשְּׁלֵב הַשְּׁנִי חוֹשְׁבוּ קוֹרְלִצִיּוֹת בֵּין הַמִּשְׁתַּנִּים, וּרְגֵרְסִיָּה לִינִיאֵרִית אֲשֶׁר בֵּה מַדְדֵי מַסּוּגוֹלוֹת מוֹרִים שִׁימְשׁוּ כַּמִּשְׁתַּנִּים תְּלוּיִים, וְהַמִּשְׁתַּנִּים: תְּמִיכָה, שְׁבִיעוֹת רֵצוֹן מֵהַחַיִּים, אֲתַגְרֵי הוֹרָאָה בַּתְּקוּפַת הַמְּגִיפָה, יָדַע שֶׁל מוֹרִים וְנִתּוֹנֵי רֵקֵעַ, הוֹכַנְסוּ כַּמִּנְבָּאִים. מִבֵּין נִתּוֹנֵי הַרֵקֵעַ, נִכְלָלוּ מִשְׁתַּנִּים אֲשֶׁר נִמְצְאוּ מִשְׁמַעוֹתִים בַּקּוֹרְלִצִיּוֹת אוּ שֶׁנִּמְצְאוּ בָּהֶם הַבְּדִלִים מִשְׁמַעוֹתִים בַּבְּדִיקַת הַשּׁוֹנוֹת לְגַבֵּי מַסּוּגוֹלוֹת מוֹרִים.

טְּבַלַת מִמוּצַעִים, סְטִיּוֹת תֵּקֵן עֵרְכֵי F אוּ t לְהַשׁוֹוֹת מַסּוּגוֹלוֹת עֲצֻמִית לְפִי נִתּוֹנֵי רֵקֵעַ שֶׁל הַמּוֹרָה, מוּצַגַת לְהֵלֵן.

טְּבַלָּה 10. מַסּוּגוֹלוֹת בְּהוֹרָאָה לְפִי נִתּוֹנֵי רֵקֵעַ שֶׁל הַמּוֹרָה

מַסּוּגוֹלוֹת טְּכְנּוּ-		עֵידוּד מַעוֹרְבוֹת		מַסּוּגוֹלוֹת לְהוֹרָאָה		נִיְהוּל תְּלִמִידִים		מַסּוּגוֹלוֹת לְהוֹרָאָה	
פְּדַגּוּגִית		תְּלִמִידִים		מַסּוּגוֹלוֹת לְהוֹרָאָה		נִיְהוּל תְּלִמִידִים		מַסּוּגוֹלוֹת לְהוֹרָאָה	
ס"ת	מִמוּצַע	ס"ת	מִמוּצַע	ס"ת	מִמוּצַע	ס"ת	מִמוּצַע	ס"ת	מִמוּצַע
1.1	5.25	0.79	3.03	1.02	3.24	0.86	3.49	30=>	גֵּיל
1.06	5.26	0.75	3.12	0.8	3.46	0.76	3.44	31-40	
1.23	5.24	0.78	3.3	0.85	3.6	0.74	3.59	41-50	
1.15	5.23	0.75	3.33	1.01	3.41	0.75	3.53	+51	
	0.02	3.41*(0.025)			2.43		0.74	F	
1.08	5.23	0.76	3.04	0.89	3.3	0.78	3.42	5=>	וּוּתֵק
1.11	5.16	0.81	3.14	0.88	3.37	0.81	3.53	שֶׁשׁ עַד עֵשֶׂר	בְּהוֹרָאָה
1.16	5.3	0.73	3.34	0.92	3.59	0.74	3.58	+11	
	0.53	6.46**(0.03)		4.31**(0.02)			1.89	F	
1.23	5.31	0.76	3.32	0.85	3.77	0.66	3.65	מְבוֹסֹסֵת	אוּכְלוּסִיָּה
1.03	5.3	0.75	3.21	0.89	3.39	0.74	3.5	מִמוּצַעַת	שֶׁהַמּוֹרָה
1.31	4.93	0.84	2.92	1.02	3.17	1.01	3.37	לֹא מְבוֹסֹסֵת	מִלְמֵד
	3.01*(0.015)	5.19**(0.025)		8.22***(0.04)			2.31	F	

מסוגלות טכנו-פדגוגית		עידוד מעורבות תלמידים		ניהול תלמידים		מסוגלות להוראה		מלאה	היקף משרה
ס"ת	ממוצע	ס"ת	ממוצע	ס"ת	ממוצע	ס"ת	ממוצע		
1.01	5.45	0.77	3.28	0.91	3.56	0.8	3.56	מלאה	היקף משרה
1.18	5.04	0.74	3.14	0.86	3.36	0.73	3.52	מלאה	חצי משרה עד משרה
1.24	4.85	0.82	2.87	0.98	3.01	0.8	3.23	פחות מחצי משרה	
9.17***(0.04)		5.54**(0.03)		7.71***(0.04)		3.31*(0.02)		F	

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

הערות: (1) בסוגריים מוצג גודל אפקט עבור משתנים מובהקים סטטיסטית

גיל: ממצאי ההשוואות (ניתוחי שונות ומבחני post hoc) מלמדים כי המסוגלות של המורים בניהול תלמידים הינה גבוהה יותר בגילאי 41-50 מאשר בגילאים שמתחת ל-30. מורים בני 51 ומעלה מדווחים על מסוגלות גבוהה יותר לעודד מעורבות תלמידים ממורים צעירים מתחת לגיל 30. מורים שילדיהם כבר מעל גיל 6, תופסים את המסוגלות לנהל תלמידים או לעודד אותם למעורבות, כגבוהה יותר מאשר מורים אשר להם ילדים מתחת לגיל 6. מורים ללא ילדים, יש להם מסוגלות גבוהה יותר לעודד מעורבות תלמידים מאשר מורים שיש להם ילדים (מעל או מתחת לגיל 6).

וותק בהוראה: רמת המסוגלות העצמית בניהול תלמידים, כמו גם המסוגלות לעודד מעורבות של תלמידים, גבוהות יותר אצל מורים עם וותק של 11 שנים ומעלה בהשוואה למורים שהוותק שלהם בהוראה עד חמש שנים.

אוכלוסייה שהמורה מלמד: מורים המלמדים אוכלוסייה מבוססת, מסוגלות עצמית גבוהה יותר בניהול תלמידים ומסוגלות עצמית גבוהה יותר לעודד מעורבות של תלמידים, מאשר למורים המלמדים באוכלוסייה ממוצעת ובאוכלוסייה לא מבוססת. כמו כן, המסוגלות הטכנו-פדגוגית של מורים באוכלוסייה מבוססת גבוהה יותר מאשר המסוגלות הטכנו-פדגוגית באוכלוסייה לא מבוססת. **היקף משרה:** רמת המסוגלות העצמית של מורים בכל מדדי המסוגלות, הינה גבוהה יותר אצל מורים העובדים במשרה מלאה, מאשר מורים העובדים בפחות מחצי משרה. כמו כן, מורים אשר עובדים בין חצי משרה למשרה, דיווחו על תפיסת המסוגלות הטכנו-פדגוגית שלהם טובה יותר מאשר מורים בפחות מחצי משרה.

Error! Reference source not found. הטבלה הבאה מתארת את הקשר (מקדם מתאם פירסון) בין משתני רקע, ידע והשתלמויות פדגוגיות וטכנו-פדגוגיות, אתגרים, ומדדי חוסן נפשי (שביעות רצון מהחיים ותמיכה) לבין מדדי מסוגלות עצמית בהוראה.

11. מקדמי מתאם פירסון בין משתני המחקר

מסוגלות:	אסטרטגיות ניהול		עידוד מעורבות מ. טכנו-		סה"כ מסוגלות ממוצע + ס"ת
	הוראה	תלמידים	תלמידים	פדגוגית	בהוראה
ותק בהוראה	**0.11	.14**	**0.21*	0.06	**0.17*
ילדים מתחת לגיל 6	-0.04	-.10*	-.10*	-0.05	-.10*
אוכלוסייה מבוססת	.09*	**0.18*	.09*	0.03	**0.14*
אוכלוסייה ממוצעת	-0.01	-0.05	0.04	0.07	-0.01
אוכלוסייה לא מבוססת	-0.08	-.12**	**-.15*	-.12**	-.13**
ידע והשתלמויות במהלך הקורונה	**0.22*	**0.19*	.17**	**0.30*	**0.22*
אתגרים בתקופת הסגר השלישי	**-.38*	***-.42	**-.38*	**-.29*	**-.45*
שביעות רצון מהחיים	**0.22*	**0.18*	**0.23*	**0.26*	**0.24*
תמיכה - אחרים משמעותיים	**0.16*	*.11*	*.11*	*.25**	**0.14*
תמיכה של חברים	**0.15*	*.15**	**0.13*	**0.22*	**0.16*
תמיכת משפחה	**0.22*	*.11*	**0.17*	**0.24*	**0.19*
M±SD + ס"ת	3.51 ±0.78	3.43±0.92	3.18 ±0.77	5.25 ±1.12	3.37 ±0.72

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

ממצאי הטבלה לעיל מראים, כי ככל שמידת ההשתלמויות הפדגוגיות והטכנו-פדגוגיות של המורה בתקופת הקורונה (בין הסגר הראשון לבין הסגר השלישי) גבוהים יותר, כך עולה תחושת המסוגלות שלו בכל המדדים.

ככל שהמורה חווה יותר אתגרים במהלך תקופת הסגר השלישי, כך רמת המסוגלות שלו, בכל מדדי המסוגלות, יורדת. עוד נמצא כי מדדי החוסן הנפשי, של שביעות רצון מהחיים ותמיכה חברתית/משפחתית, קשורים באופן חיובי למסוגלות, כך שככל שהחוסן של המורה כפי שמתבטא בשביעות רצון מהחיים ובתמיכה שהוא מקבל גבוהים יותר, כך תחושת המסוגלות באסטרטגיות הוראה עולה.

עוד עולה מטבלת הקורלציות, כי וותק בהוראה גבוה יותר קשור למסוגלות גבוהה יותר בניהול תלמידים, עידוד המעורבות שלהם, ומסוגלות בתהליך ההוראה. מורים המלמדים באוכלוסייה לא מבוססת, מרגישים פחות מסוגלות בתחומים של ניהול תלמידים, עידוד המעורבות שלהם, מסוגלות טכנו-פדגוגית וסה"כ מסוגלות.

התמודדות מורים בביה"ס היסודי עם הוראה בצל הקורונה בשנה"ל תשפ"א

טבלה 12. ממצאי רגרסיה ליניארית לניבוי מסוגלות מורים בהוראה, על ידי משתני רקע, אתגרים וידע בתקופת הקורונה, ומדדי חוסן נפשי (ערכי beta מתוקננים)

מסוגלות טכנו-פדגוגית			מעורבות תלמידים			ניהול תלמידים			אסטרטגיות הוראה			
Beta	SE B	B	Beta	SE B	B	Beta	SE B	B	Beta	SE B	B	
-0.11*	0.01	-0.01	0.12	0.00	0.01	0.03	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	וותק בהוראה
-0.05	0.11	-0.12	0.03	0.08	0.05	-0.02	0.09	-0.04	0.02	0.08	0.02	ילדים מתחת לגיל 6
-0.13**	0.15	-0.39	-0.10*	0.10	-0.21	-0.04	0.12	-0.11	-0.03	0.10	-0.07	אוכלוסייה לא מבוססת
-0.01	0.13	-0.01	0.07	0.09	0.14	0.17***	0.11	0.40	0.09	0.09	0.16	אוכלוסייה מבוססת
-0.23***	0.07	-0.33	-0.32***	0.05	-0.32	-0.38***	0.05	-0.43	-0.33***	0.05	-0.32	אתגרים במהלך הסגר השלישי
0.29***	0.02	0.15	0.11*	0.02	0.04	0.16***	0.02	0.07	0.19***	0.02	0.07	השתלמויות במהלך הקורונה
0.13*	0.06	0.14	0.10	0.04	0.08	0.09	0.05	0.07	0.08	0.04	0.05	שביעות רצון מהחיים
0.15**	0.05	0.15	0.07	0.04	0.04	0.02	0.04	0.02	0.15**	0.04	0.09	תמיכת משפחה
	.23***			.21***			.25***			.23***		R ²

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

ממצאי הרגרסיה מצביעים על כך שאתגרים שחוו המורים במהלך הסגר השלישי נמצאו קשורים ומנבאים ירידה בכל מדדי המסוגלות. השתתפות בהשתלמויות פדגוגיות/טכנו-פדגוגיות בתקופת המגפה, לפני הסגר השלישי, נמצאו קשורים אף הם ומנבאים את המסוגלות על כל מדדיה.

מסוגלות עצמית לאסטרטגיות הוראה – בנוסף לאתגרים וידע פדגוגי/טכנו-פדגוגי, תמיכת משפחה גבוהה יותר נמצאה מנבאת מגבירה את תחושת המסוגלות באסטרטגיות הוראה של המורה. 23% מהשונות של מסוגלות להוראה מוסברת על ידי החזאים שצוינו.

מסוגלות בניהול תלמידים – החזאים המובהקים שנמצאו בניבוי מסוגלות לניהול תלמידים הם הוראה של אוכלוסייה מבוססת, אשר מגבירה את המסוגלות של המורה לנהל תלמידים. סה"כ אחוז השונות המוסברת של אתגרים בתקופת המגיפה, ידע פדגוגי/טכנו-פדגוגי בין הסגר הראשון לשלישי והוראה באוכלוסייה מבוססת מסבירים 25% מהשונות של מסוגלות בניהול תלמידים.

מסוגלות לעודד מעורבות תלמידים – החזאים אשר נמצאו כמסבירים את המסוגלות של המורה לעודד מעורבות של התלמידים, בנוסף לאתגרים וידע פדגוגי/טכנו-פדגוגי, הם הוראה של אוכלוסייה לא מבוססת (מקדם שלילי), השתתפות בהשתלמויות בתקופת הקורונה ותמיכה משפחתית. מורים המלמדים אוכלוסיות לא מבוססות מרגישים פחות מסוגלות לעודד מעורבות של התלמידים. מורים

התמודדות מורים בביה"ס היסודי עם הוראה בצל הקורונה בשנה"ל תשפ"א

אשר השתתפו בהשתלמויות, הביעו מסוגלות גבוהה יותר בניהול תלמידים. סה"כ אחוז השונות המוסברת של מסוגלות לעודד מעורבות תלמידים היא 21%.

כמו כן, נמצא כי המדדים אשר מסבירים את המסוגלות הטכנולוגית והטכנו-פדגוגית הם וותק המורה, הוראה של אוכלוסייה לא מבוססת (מקדם שלילי), אתגרים בתקופת הסגר השלישי והשתלמויות פדגוגיות/טכנו-פדגוגיות שנערכו במהלך הקורונה וכן שביעות רצון מהחיים. ככל שהמורה וותיק יותר, יורדת המסוגלות הטכנולוגית והטכנו-פדגוגית שלו, מורים המלמדים באוכלוסייה לא מבוססת, מידת המסוגלות הטכנולוגית והטכנו-פדגוגית יורדת, ואילו מורים המרוצים יותר מחייהם, המסוגלות הטכנולוגית והטכנו-פדגוגית עולה. אתגרים וידע קשורים באופן חיובי למסוגלות כפי שתואר קודם. סה"כ משתנים אלו מסבירים 23% מהשונות של המסוגלות הפדגוגית והטכנו-פדגוגית.

פרק 4. שאלת המחקר הרביעית – אתגרים מקצועיים ורגשיים של מורים

שאלת המחקר הרביעית בחנה מהם האתגרים המקצועיים והרגשיים שאיתם התמודדו המורים בתחילת המגפה ולאחר שנה.

על מנת לבחון מה האתגרים המקצועיים שחוו המורים בתקופת מגפת הקורונה התבקשו הנבדקים לדרג מ-1 עד 5, 13 אתגרים מקצועיים בצורה רטרוספקטיבית בתחילת המגיפה במרץ 2020 ובסוף המגיפה.

הטבלה הבאה מציגה את האתגרים כפי שמוינו לשלוש קבוצות נושאים, והממוצע של כל אחת מקבוצות האתגרים בסגר הראשון ובסגר השלישי. להשוואת הקושי בהתמודדות עם האתגרים נערך מבחן t מזווג לכל שני ממוצעים של סגר ראשון מול סגר שלישי.

טבלה 13. ממוצעים, סטיות תקן ותוצאות מבחן t מזווג להשוואת סה"כ האתגרים בסגר ראשון ובסגר שלישי

	סגר ראשון		סגר שלישי		
	ממוצע	סטיות תקן	ממוצע	סטיות תקן	t (df=388)
ניהול עצמי וניהול זמן	3.58	1.00	3.16	1.01	10.12*** (.51)
תקשורת בינאישית	3.04	60.9	2.55	0.91	12.02*** (.61)
אתגרים טכנו-פדגוגיים	3.47	1.03	2.61	0.97	15.93*** (.81)

***; $p < .001$; קערך מירבי לכמות האתגרים הוא 5, בהתאם לדירוג 1-5 לכל אתגר

הערכים בסוגריים מציגים את גודל האפקט כפי שחושב ע"י Cohen d

ממצאי הטבלה מלמדים כי בשלוש קבוצות האתגרים, הקושי בהתמודדות עם האתגרים דורג גבוה יותר בתקופת הסגר הראשון, וירד באופן מובהק בסגר השלישי.

התמודדות מורים בביה"ס היסודי עם הוראה בצל הקורונה בשנה"ל תשפ"א

טבלה 14. אתגרים במהלך הסגר הראשון, לפי נתוני רקע

תקשורת בינאישית		ניהול עצמי וניהול זמן			
ס"ת	ממוצע	ס"ת	ממוצע		
0.98	3.24	1.06	3.64	5=>	
1.01	3.04	1.11	3.64	שש עד עשר	וותק
0.88	2.87	0.88	3.51	+11	בהוראה
	5.56**(0.03)		0.90	F	
1.09	3.16	1.11	3.40	אין ילדים	
0.86	82.9	70.8	483.	ילדים מעל גיל 6	גיל הילדים
0.99	43.0	1.03	63.7	ילדים מתחת לגיל 6	של המורה
	0.91	** (0.025) 69 4.		t	

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$; המספרים בסוגריים מציגים גודל אפקט

טבלה 15. אתגרים במהלך הסגר השלישי, לפי נתוני רקע

תקשורת בינאישית		ניהול עצמי וניהול זמן			
ס"ת	ממוצע	ס"ת	ממוצע		
0.96	2.76	1.05	3.29	30=>	
0.89	2.53	0.98	3.33	31-40	
0.85	2.37	1.02	3.02	41-50	גיל
0.90	2.56	0.96	2.91	+51	
	2.94*(0.02)		3.89**(0.03)	F	
0.84	2.73	1.00	3.20	5=>	
0.96	2.61	1.08	3.35	6-10	וותק בהוראה
0.90	2.36	0.98	3.03	+11	(שנים)
	6.77*** (0.03)		2.92	F	
0.97	2.73	1.02	2.97	אין ילדים	
70.8	32.4	0.95	02.9	מעל גיל 6	גיל הילדים של
00.9	582.	0.97	83.4	מתחת לגיל 6	המורה
	2.82	*** (0.06) 1.315		F	

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$; המספרים בסוגריים מציגים גודל אפקט

גיל: מניתוח הנתונים ניתן לראות כי היו הבדלים משמעותיים בדיווח על אתגרים בניהול עצמי וניהול זמן כך שמורים בקבוצות הגיל הצעירות יותר של עד גיל 40, התקשו משמעותית בהשוואה לקבוצת הגיל של בני 51 ומעלה.

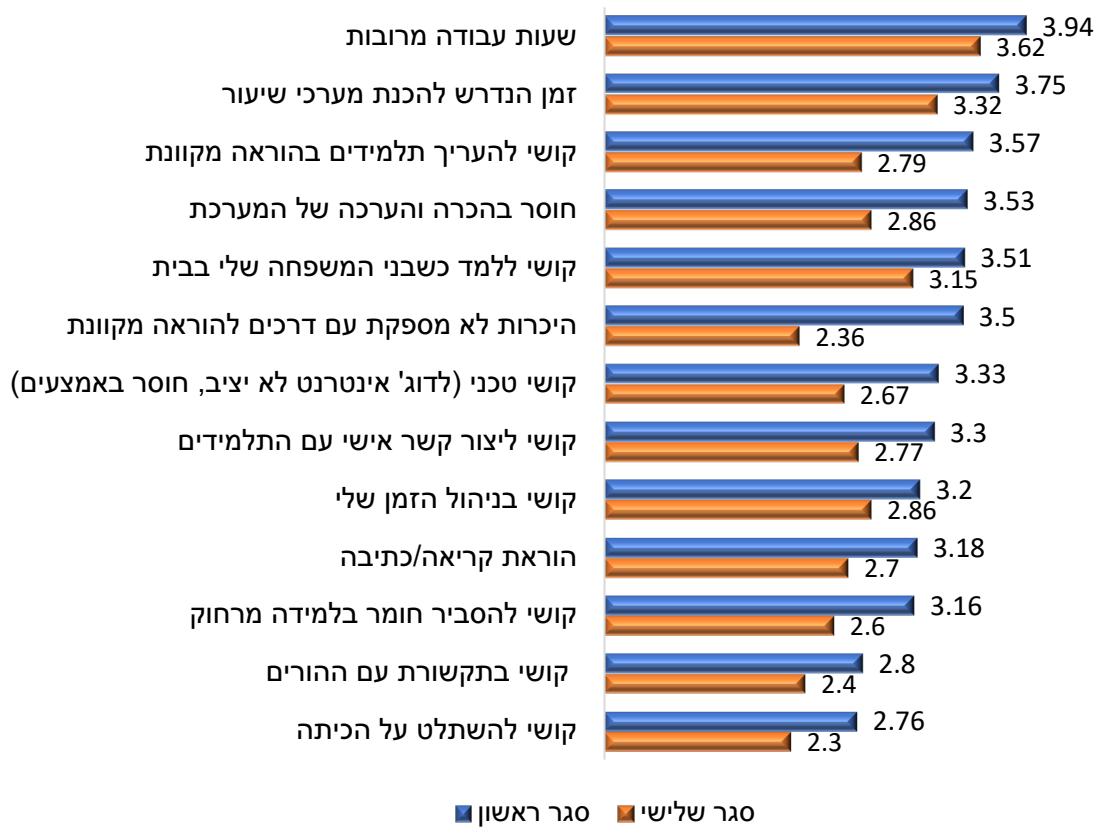
כמו כן, היו הבדלים משמעותיים בין המורים בפעילות פדגוגית הדורשת קשר בינאישי כך שמורים בני פחות מ-30 התקשו באופן מובהק יותר מאשר מורים בגילאי 41-50 שנים.

וوتק בהוראה: עוד נמצא כי מורים עם ווטק של פחות מחמש שנים, חווים יותר קושי באינטראקציה בינאישית ופדגוגית (כגון קושי להסביר חומר בלמידה מרחוק, קושי בהוראת קריאה/כתיבה), מאשר מורים וותיקים, כפי שדווח בסגר הראשון והשלישי.

גיל הילדים של המורה: האתגרים המקצועיים של המורים בשני הסגרים נבחנו גם תוך התייחסות לגילאי הילדים של המורים.

הממצאים מצביעים על קושי של מורים שהינם הורים לילדים מתחת לגיל 6 בניהול עצמי וניהול זמן יותר מאשר הקבוצות האחרות, בסגר הראשון ובסגר השלישי.

תרשים 1. אתגרים מקצועיים שחוו המורים במהלך ההוראה מרחוק עם פרוץ המגיפה ואחרי שנה (דרוג 1-5 לכל אתגר)

שלושת האתגרים המרכזיים המקצועיים שצוינו ע"י המורים (ע"פ סדר חשיבותם) הם שעות עבודה מרובות שנדרשו מהם, זמן אשר נדרש מהם להכנת מערכי שיעור והקושי ללמד עם בני המשפחה בבית. הייתה ירידה בדרוג האתגרים בין אחרי שנה מפרוץ המגיפה.

ניתוח איכותני של שאלה פתוחה על אתגרים המקצועיים שחוו המורים (ראה נספח 2) עשוי להבהיר את הדירוג של המורים לאתגרים. בתקופת הסגר הראשון, האתגר שצוין בצורה התדירה ביותר על

ידי המורים היה עצם ההוראה מרחוק, בו מורים ציינו את הצורך להתאים את חומרי ההוראה, להוראה מרחוק. ניתן להבין מכך, כי ההיערכות להוראה מרחוק דרשה זמן הכנה. בנוסף, מורים רבים ציינו בתשובות לשאלה הפתוחה את החוסר בידע טכנו-פדגוגי, תשובה שנמצאת בהלימה לדרוג הגבוה אשר ניתן להיכרות שאינה מספקת עם כלים להוראה מרחוק. ניתן שהלמידה וההסתגלות שנדרשה מהם להוראה מרחוק, להתאמת חומרי למידה ולמידת המערכת עצמה, דרשה מהם זמן רב.

המורים התבקשו לציין את האתגרים האישיים שלהם בתחילת המגיפה באופן רטרוספקטיבי ושוב בפברואר 2021 לאחר שנה. הקטגוריות השכיחות ביותר בתחילת המגיפה היו שילוב בין הבית לעבודה, אתגרים מקצועיים, אתגרים טכנולוגיים, ניהול זמן והסתגלות לשגרה חדשה ובידוד חברתי. בפברואר 2021 ציינו שוב המורים כאתגר אישי את הקושי לשלב בין בית לעבודה שהיה האתגר השכיח ביותר. הקטגוריה השנייה בשכיחותה הייתה כמו בתחילת המגיפה אתגרים מקצועיים והאתגר השלישי בשכיחותו, ניהול כיתה, כלל בעיקר אמירות הקשורות למוטיבציה של התלמידים ולצורך בגיוון שיעורים.

בנוסף, נשאלו המורים: "מה עזר לך התמודד עם המצב?" (ראה תרשים 11). הקטגוריה השכיחה ביותר במענה על שאלה זו הייתה "צוות וחברי לעבודה", התשובה השנייה בשכיחותה הייתה שלא הייתה תמיכה, התגובה השלישית בשכיחותה הייתה תמיכת משפחה/חברים ותגובה הרביעית בשכיחותה הייתה השתלמויות. שאלה זו היא חשובה שכן היא עוזרת להבין מה היו מקורות התמיכה של רוב המורים שהתהוו ככול הנראה באופן לא פורמלי כתוצאה מדרישות המציאות.

בנוסף, נשאלו הנבדקים בפברואר 2021 אילו דברים למדו בתחום ההוראה המקוונת במהלך השנה שבה הייתה המגפה (ראה נספח 1, תרשים 34). הקטגוריה השכיחה ביותר הייתה "כלים דיגיטליים", התשובה השנייה בשכיחותה הייתה שימוש בזום וללמד מרחוק, והתגובה השלישית בשכיחותה הייתה קשורה לכך שהוראה פרונטלית טובה יותר מהוראה מרחוק. התגובה הרביעית בשכיחותה הייתה דיווח של המורות שלמדו שהכול אפשרי (לדוגמה: "אם תרצה אין זו אגדה", "שאינ דבר העומד בפני הרצון").

דיון

מגפת הקורונה שפרצה בישראל במרץ 2020 הובילה לשינוי דרמטי בעבודת המורה. המטרה המרכזית של מחקר זה הייתה לבחון את האתגרים המקצועיים והאישיים של מורים בבית ספר יסודי בתחילת המגפה ובסיומה, ותרומתם ביחד עם מסוגלות מורים ומשתני רקע, לניבוי מחויבות מורים.

שאלת המחקר הראשונה

שאלת המחקר הראשונה הבחנה מהם הגורמים המנבאים את המחויבות של המורים למקצוע. למדד המחויבות יש חשיבות שכן הוא מספק מידע לגבי כוונות הישארות במערכת. איתור הגורמים המנבאים את המחויבות עשוי לתת כלים להתאמת תכנית התערבות שתסייע במניעת נשירה של מורים טובים מהמערכת.

נמצא כי כוונות העזיבה של המורה נמוכות יותר ככל שגילו גבוה יותר ואם יש לו ותק של יותר מ-11 שנים, וגבוהות יותר בקרב מורים ללא ילדים, מורים שיש להם ילדים מעל גיל 6, או מורים בחלקיות משרה. כמו כן, מורים המלמדים כמה שכבות גיל הביעו יותר כוונות עזיבה ממורי כיתות א-ב בלבד או ג-ד בלבד. מורים אשר דיווחו על שביעות רצון גבוהה מהחיים הביעו פחות כוונות עזיבה. אחריות ונאמנות למקצוע היו גבוהות יותר ככל שהמורה היה מבוגר יותר, וכן היו גבוהות יותר בקרב מורים המלמדים אוכלוסייה מבוססת בהשוואה למורים המלמדים אוכלוסייה לא מבוססת. נמצא כי הזהות המקצועית הייתה גבוהה יותר בקרב מורים ותיקים (מעל 11 שנים) בהשוואה למורים בעלי ותק של 6-10 שנים. באופן כללי נמצא כי שביעות רצון של מורים מהחיים ומסוגלות טכנו-פדגוגית של מורים מנבאות מחויבות להוראה. שיעור השונות המוסברת של מדדי המחויבות שתוארו נמצא בטווח של 12%-21%.

לסיכום, נראה כי מורים בסיכון לעזיבת המערכת הם כנראה הצעירים אשר עדיין אין להם מחויבויות משפחתיות (ילדים), המלמדים במשרות חלקיות, לא פיתחו עדיין נאמנות למקצוע, בעלי מסוגלות טכנו-פדגוגית נמוכה, ומלמדים באוכלוסיות תלמידים לא מבוססות. נתוני רקע כגון ותק או מספר ילדים הם גורמים העשויים להצביע על האחריות שיש למורה בחיים הפרטיים שלו, כך שמורים שהם הורים לילדים, או שגילם אינו מאפשר שינוי קריירה, פחות יטו לנטוש את המקצוע. הגורמים החשובים לשימור מחויבות המורה בתקופת משבר הם תחושת המסוגלות שלו בכל הקשור להתמודדות עם אתגרים טכנו-פדגוגיים, ותפיסתו לגבי איכות החיים שלו. מכאן, ייתכן שמתן כלים מקצועיים להתמודד עם הוראה טכנולוגית מקוונת, והכנה של המורה למצבים אלו, יגבירו את תחושת המחויבות שלו ויסייעו בשימור המורים במקצוע.

שאלת המחקר השנייה

שאלה זו בחנה מהי מידת ההשתתפות של המורים בהשתלמויות פדגוגיות וטכנו-פדגוגיות לפני המגיפה ובמהלך שנת המגפה.

כ-67% מהמורים דיווחו כי השתתפו בהשתלמויות בנושאים פדגוגיים וטכנו-פדגוגיים, והשינו במספר ההשתלמויות עם פרוץ המגיפה (בממוצע 2.3 השתלמויות) ולשנה לאחר מכן (כ-2 השתלמויות בממוצע) היה משמעותי. יש לציין לטובה, כי שיעור ניכר מהמורים השתלמו בעבר בכלים להוראה מרחוק, ידע שבימים אלו נדרשו להשתמש בו. בשנת המגפה דיווחו רבים על השתלמויות ורכישת ידע באופיס, כפי הנראה לצורך שימוש במצגות להוראה בזום ובכלל. הממצאים מלמדים כי ככל שהוותק של המורה גבוה יותר, כך הוא השתתף ביותר השתלמויות. בתקופת הקורונה מורים ותיקים השתתפו ביותר השתלמויות ממורים צעירים, כנראה בשל הנסיבות שאילצו את המורים הצעירים יותר להתמודד עם קשיים בבית ועם ניהול הזמן של משפחה צעירה וילדים. מתוך תשובות המורים, נראה כי ידע אשר חסר למורים הוא הערכה, בהוראה מרחוק אשר רק מעטים השתתפו בהשתלמות זו בעבר, ואחוז לא מבוטל השתתפו בה בתקופת המגיפה (20%), כפי הנראה בשל צורך שעלה. השתלמות נוספת היא התמודדות עם לומדים מגוונים אשר 21% השתלמו בתקופת המגיפה, או לומדים מתקשים בסביבה מקוונת אשר רבים לא השתלמו בה מעולם. העובדה שמורים צעירים דווחו על פחות השתתפות בנושאים טכנו-פדגוגיים בתחילת תקופת הקורונה, מצביעה על צורך בבניית הידע וההכשרה כבר בשלב של הכשרה להוראה.

שאלת המחקר השלישית

שאלה זו בחנה אילו גורמים תורמים למסוגלות העצמית של המורה בהוראה בכלל ובהוראה מרחוק בפרט. העובדה שהמורים נדרשו לעבור באופן מידי להוראה מרחוק הגבירה את חשיבותו של הידע הטכנו-פדגוגי. יש לציין שלמרות שאחוז ניכר מהמורים ציינו כי השתתפו בעבר בהשתלמויות של הוראה מרחוק (לפני פרוץ מגפת הקורונה), עם פרוץ המגיפה היה עליהם ליישם את הידע שרכשו. כפי שמראים הממצאים, תחושת המסוגלות של מורים בבעלי מאפייני רקע שונים לא הייתה אחידה. מורים בעלי ותק רב יותר או מורים שלהם ילדים מעל גיל שש, דיווחו על מסוגלות גבוהה יותר בניהול תלמידים או במסוגלות לעודד למעורבות בהשוואה למורים ותיקים פחות או למורים שהם הורים לילדים קטנים. מורים המלמדים בבתי"ס ממלכתיים דיווחו על מסוגלות גבוהה יותר בניהול תלמידים בהשוואה למורים המלמדים בבתי"ס ממלכתיים דתיים.

נמצא כי מצבה הסוציו-אקונומי של אוכלוסיית התלמידים בבית הספר קשור למדדי מסוגלות המשקפים את ההתמודדות עם הלומדים, כלומר את המסוגלות לניהול תלמידים או לעידוד המעורבות שלהם בלמידה. מורי אוכלוסייה מבוססת דיווחו על יותר מסוגלות לעודד מעורבות תלמידים ולנהל אותם בהשוואה לאוכלוסיות פחות מבוססות. המסוגלות הטכנו-פדגוגית של מורים לתלמידים מאוכלוסיות מבוססות גבוהה יותר מהמסוגלות הטכנו-פדגוגית של מורים המלמדים

באוקלוסייה לא מבוססת. רמת המסוגלות העצמית של מורים בכל מדדי המסוגלות הייתה גבוהה יותר בקרב מורים העובדים במשרה מלאה בהשוואה למורים בפחות מחצי משרה.

מדדי המסוגלות נמצאו קשורים גם למידת הידע הפדגוגי והטכנו-פדגוגי המדווח ע"י המורים כמו גם האתגרים שעמם הם התמודדו בתקופת המגפה, כך שדיווח על פחות אתגרים מקצועיים, וידע רב יותר קשורים לירידה במסוגלות עצמית.

ממצאים ראשוניים שפורסמו בתקופת המגיפה בעולם מלמדים כי למרבית המורים לא היה ניסיון מספק, אם בכלל, בהוראה מקוונת המתבססת ברובה על כלים דיגיטליים (Bailey & Lee, 2020; Dolighan & Owen, 2021; Hall et al., 2020; Haverback, 2020; Kruszewska et al., 2020). כך קרה שלמרות עושר הכלים הטכנולוגיים הזמינים לשימוש, הידע של המורים לא היה מספיק כדי להשתמש בהם באופן מיטבי, וזאת בשל היעדר השתלמויות או הזדמנויות לרכישת ידע בתחום (Cardullo et al., 2021; Dolighan & Owen, 2021; Haverback, 2020). יתכן ותחושת המסוגלות של המורים בנוגע לידע וליכולת להשתמש בכלים דיגיטליים, עשויה להשפיע על מידת הנכונות להשתמש בהם ועל מידת ההצלחה של שימוש כזה (Hall & Byker et al., 2018; Trespalacios, 2019; Kao et al., 2020; שימוש תדיר בו, כדי שלמורים תהיה המסוגלות ליישם את הידע ואסטרטגיות ההוראה שרכשו. החלקים האיכותניים של המחקר הראו, כי בתחילת המגיפה היו מורים שדיווחו גם על **מחסור בידע טכני**, שמתבטא למשל בהגדרות תקינות של הציוד הטכנולוגי שנדרש להם לצורך הוראה בהיבט של תוכנה וחומרה, ומשליך באופן ישיר גם על יכולתם להשתמש בכלים טכנולוגיים ולבנות שיעורים מקוונים איכותיים. לכן גם בנושא זה חשו מורים כי הם זקוקים להעשרת הידע ורענונו (Bailey & Lee, 2020; Giovannella et al., 2020; Huang et al., 2020). כמו כן, מורים דיווחו על **מחסור בידע על שיטות ודרכי הערכה של תלמידיהם במרחב הדיגיטלי**, כאלו שיתאימו להוראה המקוונת ולא לשיטות המסורתיות (Huang et al., 2020; Kruszewska et al., 2020).

מורים העלו **קושי ביישום הידע הטכנו-פדגוגי**, וניכר כי גם לא מעט מהמורים שיש ברשותם ידע מהסוג הזה בחרו להעביר את הפדגוגיה "המסורתית" למרחב המקוון (Hall et al., 2020). ניכר כי **מורים חסרי ניסיון או שיש להם ניסיון מועט** בהוראה המבוססת על כלים דיגיטליים, חוו אתגר משמעותי בעקבות המעבר החד להוראה מרחוק (Bailey & Lee, 2020; Kruszewska et al., 2020). כמו כן, מורים עם ותק של 20 שנה ויותר דיווחו על קושי ביישום הוראה מקוונת כפי הנראה מפאת חוסר ניסיון מספק בשילוב טכנולוגיה בהוראה (Kruszewska et al., 2020). קושי נוסף ביישום הידע הוא תוצאה ישירה של העובדה ששיעור גבוה של מורים דיווח **שלא עבר השתלמויות מספקות בתחום** (Busuttill & Farrugia, 2020).

ניתוח איכותני מלמד, כי מורים רבים דווחו על השענות על מקורות תמיכה, של עמיתים לעבודה, חברים ומשפחה, שהינם כפי הנראה משמעותיים להתמודדות אישית טובה יותר עם מצבי משבר

כגון זה, או הישענות על למידת עמיתים. יתכן ונקודה זו מעלה צורך בהקמת פורומים לא פורמליים, אשר יתנו מענה מקצועי למורים ועמיתים למקצוע.

במחקר שנערך לאחרונה באירופה, מורים העלו קושי הנובע מהיעדר **רשת קשרים שיתופית** שתאפשר להם להחליף רשמים ומידע מקצועי ומהיעדר **תמיכה מקצועית ממומחים** בהוראה המערבת טכנולוגיה (Kruszewska et al., 2020).

שאלת המחקר הרביעית

השאלה בחנה מהם האתגרים המקצועיים והרגשיים שאיתם התמודדו המורים בתחילת המגפה (רטרוספקטיבית) ולאחר שנה.

החלק האיכותני במחקר מלמד כי עם התפרצות המגפה הציגו המורים את האתגר המקצועי של עצם ההוראה בזום ולאחר כשנה הציגו את האתגר של גיוס התלמידים למעורבות ומוטיבציה ללמוד בהוראה מרחוק. צוינו קשיים בניהול זמן אשר היה בעייתי יותר בעיקר למורים צעירים אשר להם ילדים בגילאים צעירים, ששהו בבית ונזקקו כפי הנראה לסייע שלהם. קושי זה נתמך גם בממצאים כמותניים של המחקר הנוכחי, שהראה כי אחד האתגרים שדורג כגבוה היה שעות עבודה מרובות שנדרשו מהם, זמן אשר נדרש מהם להכנת מערכי שיעור והקושי ללמד כאשר בני המשפחה בבית. מורים בקבוצות הגיל מגיל 40 ומטה התקשו יותר בניהול עצמי ובניהול של הזמן בהשוואה לקבוצת הגיל של בני 51 ומעלה. עוד נמצא כי מורים בני פחות מ-30 התקשו בפעילות פדגוגית המצריכה קשר בין-אישי (למשל התקשו להסביר חומר בלמידה מרחוק והתקשו בהוראת קריאה וכתובה) יותר מאשר מורים בקבוצת הגיל 41–50 שנים.

הממצאים של המחקר הנוכחי הראו כי אכן מורים אשר הינם הורים לילדים צעירים מגיל 6 נשענו יותר על תמיכה משפחתית ממומחים אשר אין להם ילדים בגילאים אלו, והם גם דיווחו על קושי גדול יותר בניהול עצמי ובניהול זמן בסגר הראשון ובסגר השלישי לעומת מורים שיש להם ילדים גדולים או שאין להם ילדים כלל. בתקופת הסגר השלישי מורים ללא ילדים חוו קושי רב יותר בקשר בין-אישי מאשר מורים שהם הורים לילדים מעל גיל 6.

הספרות המחקרית מצביעה על ממצאים דומים, לפיהם בהוראת חירום מרחוק המורים נדרשו **להשקיע זמן רב** בבניית שיעורים והכנת חומרים שימשו להוראה מרחוק, דבר שהוביל לתחושה של **עומס עבודה רב** (Bailey & Lee, 2020; Flack et al., 2020; Giovannella et al., 2020; Huang et al., 2020; Kruszewska et al., 2020; Letzel et al., 2020; Loziak et al., 2020). מאמרים נוספים מהעולם מלמדים כי מורים חוו **קושי בבניית שיעורים מקוונים במהלך ההוראה המקוונת בחירום** (Bailey & Lee, 2020; Flack et al., 2020; Loziak et al., 2020). עומס העבודה התבטא גם באתגרים בתחום האישי, בהם דיווחו המורים הן בעת התפרצות המגפה הן לאחר כשנה על קושי לאזן בין הסביבה הביתית לבין ההוראה בשעת חירום. ממצאים אלו עולים גם ממחקר רחב היקף שנערך בארה"ב בהשתתפות 7,800 מורים ושבחן את האתגרים המקצועיים של מורים בזמן הוראת חירום מקוונת במרץ-יוני 2020 (Kraft et al., 2020).

אתגרים נוספים שחוו מורים בהוראה מרחוק, כפי שעולה ממצאי המחקר היה קושי להעריך תלמידים בהוראה מקוונת. מאמרים שפורסמו לאחרונה בעולם, תומכים בממצאים אלו, ומדווחים על האתגר הכרוך בהערכת תהליך הלמידה והתוצרים של התלמידים, כאלטרנטיבה לדרכי ההערכה המסורתיות אשר אינן יעילות מספיק בסביבת הלמידה המקוונת (Huang et al., 2020; et al., 2020). יתכן והסביבה המקוונת דורשת חשיבה מחודשת על סגנון הערכה חדש ושונה מזה המוכר בסביבת הלמידה המסורתית.

במחקר הנוכחי, התקשורת הבינאישית עם התלמידים וההורים דווחה כאתגר בעיקר על ידי מורים צעירים, עם וותק נמוך. מורים בעלי וותק של פחות מחמש שנים חוו יותר קושי בפעילות פדגוגית המצריכה קשר בינאישי (כגון קושי להסביר חומר בלמידה מרחוק, קושי בהוראת קריאה וכתובה) מאשר הוותיקים, כפי שדווח בתחילת המגפה ולאחר שנה. יתכן וניתן להסביר אתגרים אלו **בבעיית מעורבות של תלמידים** בשיעורים מקוונים (Giovannella et al., 2020), **בשל קושי של התלמידים להשתתף**, והיעדר מוטיבציה (Huang et al., 2020; Kruszewska et al., 2020) או בשל היעדר אמצעים טכנולוגיים, דבר המקשה על תהליך ההוראה (Kruszewska et al., 2020). חוסר הנכונות של תלמידים **לפתוח מצלמות** הוא מאתגר ומקשה על המורה בתהליך ההוראה (Huang et al., 2020).

מורים ציינו גם את **הקושי לספק תמיכה לימודית ורגשית** לתלמידיהם (Kruszewska et al., 2020; Letzel et al., 2020; al., 2020), והוסיפו כי גם **מידת התמיכה ההורית** שנועדה לעודד תלמידים ללמידה עשויה להיות מוקד קושי, אשר עלול לגרום לחוסר שוויון בין תלמידים. זאת כיוון שיש תלמידים שלהוריהם יש יותר פנאי, כלים או נכונות לסייע להם בהליך הלמידה (Giovannella, et al., 2020; Kruszewska et al., 2020; Letzel et al., 2020; al., 2020).

ממצאי המחקר הנוכחי מוכיחים כי מורים במצבי משבר נשענים על החוסן הרגשי שלהם ותמיכה חברתית ומשפחתית כדי להתמודד מקצועית עם המשבר. תמיכה חברתית נמצאה חשובה בעידוד המסוגלות העצמית של המורה, כך שמורה אשר זוכה לתמיכה מהמשפחה מרגיש מסוגלות גבוהה יותר להוראה. שביעות רצון מהחיים חשובה בעידוד המחויבות שלו. מורים המרגישים שהגיעו להישגים ומרוצים מהמצב שלהם כיום, יש להם יותר מחויבות להמשיך במקצוע ההוראה. ממצאים אלו מלמדים, כי המורים זקוקים לחוסן נפשי לא פחות מכלים ידע והכשרות לצורך תפקודם המקצועי. במצבי משבר, התמיכה מהמשפחה ומהחברים הוכחה כחשובה גם להתמודדות, כפי שמורים רבים ציינו בתשובות לשאלה פתוחה, כי מה שעזר להם בהתמודדות עם המצב היא האפשרות להסתייע בעמיתים, חברים ומשפחה. אחד המאפיינים של מצב החרום בתקופת המגפה היה הצורך של מורים צעירים להמשיך לתפקד וללמד, כאשר ילדיהם ומשפחתם בבית, מצב אשר דרש ניהול זמן נכון.

ביבליוגרפיה

- Alderman, M. K., & Beyeler, J. (2008). Motivation in preservice teacher education: Possibilities for transfer of learning. *Teaching Educational Psychology*, 3(2), 1-23.
- Ashton, P. T., & Webb, R. B. (1986). *Making a difference: Teachers' sense of efficacy and student achievement*. Longman Publishing Group.
- Bailey, D. R., & Lee, A. R. (2020). Learning from experience in the midst of covid-19: benefits, challenges, and strategies in online teaching. *Computer-Assisted Language Learning Electronic Journal*, 21(2), 178-198.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York, NY: W. H. Freeman and Company.
- Blustein, D. L., Ellis, M. V., & Devenis, L. E. (1989). The development and validation of a two-dimensional model of the commitment to career choices process. *Journal of Vocational Behavior*, 35(3), 342–378. doi:10.1016/0001-8791(89)90034-1
- Borup, J., Graham, C. R., West, R. E., Archambault, L., & Spring, K. J. (2020). Academic Communities of Engagement: an expansive lens for examining support structures in blended and online learning. *Educational Technology Research and Development*, 68(2), 807-832.
- Brown, C., George-Curran, R., & Smith, M. L. (2003). The role of emotional intelligence in the career commitment and decision-making process. *Journal of Career Assessment*, 11(4), 379-392.
- Byker, E. J., Putman, S. M., Polly, D., & Handler, L. (2018). Examining elementary education teachers and preservice teachers' self-efficacy related to technological pedagogical and content knowledge (TPACK). In *Self-efficacy in instructional technology contexts* (pp. 119-140). Springer, Cham.
- Busuttil, L., & Farrugia, R. C. (2020). Teachers' response to the sudden shift to online learning during COVID-19 pandemic: implications for policy and practice.
- Cardullo, V., Wang, C. H., Burton, M., & Dong, J. (2021). K-12 teachers' remote teaching self-efficacy during the pandemic. *Journal of Research in Innovative Teaching & Learning*, 14(1).

- Chesnut, S.R. & Cullen, T.A. (2014) Effects of Self-Efficacy, Emotional Intelligence, and Perceptions of Future Work Environment on Preservice Teacher Commitment, *The Teacher Educator*, 49:2, 116-132, DOI: 10.1080/08878730.2014.887168.
- Diner, E. D. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Dolighan, T., & Owen, M. (2021). Teacher efficacy for online teaching during the COVID-19 pandemic. *Brock Education Journal*, 30(1), 95-95.
- Flack, C. B., Walker, L., Bickerstaff, A., Earle, H., & Margetts, C. (2020). Educator perspectives on the impact of COVID-19 on teaching and learning in Australia and New Zealand. *Melbourne, Australia. Pivot Professional Learning*.
- Freedman-Doan, C., Wigfield, A., Eccles, J. S., Blumenfeld, P., Arbretton, A., & Harold, R. D. (2000). What am I best at? Grade and gender differences in children's beliefs about ability improvement. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 21(4), 379-402.
- Giovannella, C., Marcello, P., & Donatella, P. (2020). The effects of the Covid-19 pandemic on Italian learning ecosystems: The school teachers' Perspective at the steady state.
- Hall, A. B., & Trespalacios, J. (2019). Personalized professional learning and teacher self-efficacy for integrating technology in K–12 classrooms. *Journal of Digital Learning in Teacher Education*, 35(4), 221-235.
- Haverback, H. R. (2020). Middle Level Teachers Quarantine, Teach, and Increase Self-Efficacy Beliefs: Using Theory to Build Practice during COVID-19. *Middle Grades Review*, 6(2), n2.
- Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., & Bond, A. (2020). The difference between emergency remote teaching and online learning. *Educause Review*, 27, 1-12.
- Hoy, A. W., & Spero, R. B. (2005). Changes in teacher efficacy during the early years of teaching: A comparison of four measures. *Teaching and Teacher Education*, 21(4), 343–356. doi:10.1016/j.tate.2005.01.007
- Kao, C. P., Wu, Y. T., Chang, Y. Y., Chien, H. M., & Mou, T. Y. (2020). Understanding Web-Based Professional Development in Education: The Role

- of Attitudes and Self-efficacy in Predicting Teachers' Technology-Teaching Integration. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 29(5), 405-415.
- Klassen, R. M., & Chiu, M. M. (2011). The occupational commitment and intention to quit practicing and pre-service teachers: Influence of self-efficacy, job stress, and teaching context. *Contemporary Educational Psychology*, 36(2), 114–129. doi:10.1016/j.cedpsych.2011.01.002.
- Kruszewska, A., Nazaruk, S., & Szewczyk, K. (2020). Polish teachers of early education in the face of distance learning during the COVID-19 pandemic—the difficulties experienced and suggestions for the future. *Education 3-13*, 1-12.
- König, J., Jäger-Biela, D. J., & Glutsch, N. (2020). Adapting to online teaching during COVID-19 school closure: teacher education and teacher competence effects among early career teachers in Germany. *European Journal of Teacher Education*, 43(4), 608-622.
- Letzel, V., Pozas, M., & Schneider, C. (2020). 'It's all about the attitudes!'—Introducing a scale to assess teachers' attitudes towards the practice of differentiated instruction. *International Journal of Inclusive Education*, 1-15.
- Loziak, A., Fedáková, D., & Čopková, R. (2020). Work-related Stressors of Female Teachers During Covid-19 School Closure. *JWEE*, (3-4), 59-78.
- Ma, K., Chutiyami, M., Zhang, Y., & Nicoll, S. (2021). Online teaching self-efficacy during COVID-19: Changes, its associated factors and moderators. *Education and information technologies*, 1-23.
- Mishra, L., Gupta, T., & Shree, A. (2020). Online teaching-learning in higher education during lockdown period of COVID-19 pandemic. *International Journal of Educational Research Open*, 1, 100012.
- Panisoara, I. O., Lazar, I., Panisoara, G., Chirca, R., & Ursu, A. S. (2020). Motivation and continuance intention towards online instruction among teachers during the COVID-19 pandemic: The mediating effect of burnout and technostress. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(21), 8002.
- Philipsen, B., Tondeur, J., Roblin, N. P., Vanslambrouck, S., & Zhu, C. (2019). Improving teacher professional development for online and blended learning: A systematic meta-aggregative review. *Educational Technology Research and Development*, 67(5), 1145-1174.

- Rapanta, C., Botturi, L., Goodyear, P., Guàrdia, L., & Koole, M. (2020). Online university teaching during and after the Covid-19 crisis: Refocusing teacher presence and learning activity. *Postdigital Science and Education*, 2(3), 923-945.
- Sadler, T. D., Friedrichsen, P., Zangori, L., & Ke, L. (2020). Technology-supported professional development for collaborative design of COVID-19 instructional materials. *Journal of Technology and Teacher Education*, 28(2), 171-177.
- Shrira, A., & Shmotkin, D. (2008). Can the past keep life pleasant even for old-old trauma survivors?. *Aging and Mental Health*, 12(6), 807-819.
- Stewart-Brown, S., & Janmohamed, K. (2008). Warwick-Edinburgh mental well-being scale. *User guide. Version, 1*.
- Tabachnick, S. E., Miller, R. B., & Relyea, G. E. (2008). The relationships among students' future-oriented goals and subgoals, perceived task instrumentality, and task-oriented self-regulation strategies in an academic environment. *Journal of Educational Psychology*, 100(3), 629-642.
- Tschannen-Moran, M., & Woolfolk Hoy, A. (2001). Teacher efficacy: capturing an elusive construct. *Teaching and Teacher Education*, 17, 783e805.
- Webb, R. B., & Ashton, P. T. (1986). Teacher motivation and the conditions of teaching: A call for ecological reform. *Journal of Thought*, 43-60.
- Zimet, G. D., Powell, S. S., Farley, G. K., Werkman, S., & Berkoff, K. A. (1990). Psychometric characteristics of the multidimensional scale of perceived social support. *Journal of Personality Assessment*, 55(3-4), 610-617.

נספחים

נספח 1. חוסן נפשי של מורים (שביעות רצון מהחיים ותמיכה), לפי נתוני רקע

הנספח הנוכחי מתאר את ההשוואות שנערכו לפי משתני רקע של המורים, לגבי מדדי החוסן הנפשי שנמדדו במחקר: שביעות רצון מהחיים, תמיכה חברתית כפי שבאה לידי ביטוי בתמיכה של אחרים משמעותיים, חברים, ובני משפחה. משתני הרקע אשר נבדקו הבדלים ביניהם הינם כל משתני הרקע אשר הוצגו בפרק השיטה.

תמיכה חברתית סה"כ	תמיכת משפחה		תמיכה של חברים		תמיכה - אחרים משמעותיים		שביעות רצון מהחיים				
	ס"ת	ממוצע	ס"ת	ממוצע	ס"ת	ממוצע	ס"ת	ממוצע			
0.92	5.86	1.19	5.82	1.14	5.65	0.84	6.10	1.06	5.22	גבר	
0.95	5.83	1.16	5.84	1.19	5.61	0.93	6.05	1.06	5.22	אשה	מין
	0.15		0.13		0.22		0.36		0.01	t	
0.86	5.97	1.03	6.02	1.26	5.64	0.88	6.25	1.11	5.27	30=>	
0.96	5.78	1.19	5.75	1.18	5.57	0.86	6.01	1.07	5.14	31-40	
1.03	5.73	1.28	5.62	1.22	5.65	1.00	5.93	1.04	5.11	41-50	גיל
0.89	5.89	1.07	6.01	1.09	5.62	0.94	6.03	0.98	5.40	+51	
	1.26		2.73*(0.02)		0.1		2.14		1.5		
1.00	5.75	1.20	5.72	1.33	5.51	0.96	6.03	1.12	5.00	5=>	
0.96	5.84	1.09	5.87	1.19	5.59	0.91	6.05	1.01	5.31	שש עד עשר	וותק
0.88	5.90	1.16	5.93	1.06	5.71	0.89	6.08	1.00	5.35	+11	בהוראה
	1.01		1.30		1.05		0.14		4.88**(0.02)	F	
1.01	5.67	1.20	5.55	1.31	5.51	0.99	5.96	1.14	4.81	אין ילדים	
0.95	5.83	1.21	5.83	1.17	5.64	0.96	6.03	1.01	5.30	ילדים מעל גיל 6	גיל הילדים
0.89	5.93	1.04	6.01	1.14	5.64	0.82	6.14	1.02	5.35	ילדים מתחת לגיל 6	של המורה
	1.92		4.20*(0.02)		0.38		1.11		7.86***(0.04)	F	
0.95	5.85	1.14	5.82	1.03	5.73	1.05	5.99	1.09	5.22	מבוססת	אוכלוסייה
0.92	5.81	1.18	5.79	1.17	5.59	0.85	6.06	1.05	5.21	ממוצעת	שהמורה
1.03	5.93	1.09	6.09	1.42	5.59	1.00	6.10	1.07	5.23	לא מבוססת	מלמד
	0.38		1.75		0.47		0.30		0.01	F	
1.01	5.77	1.28	5.72	1.28	5.58	0.90	6.02	1.07	5.16	ת"א/מרכז/השרון	
0.89	5.89	1.04	5.94	1.11	5.65	0.93	6.08	1.05	5.27	צפון/דרום/מ-י/ש	מחוז
	1.21		1.87		0.59		0.60		1.05	t	
											תעודת הוראה
1.09	5.81	1.09	5.87	1.42	5.64	1.02	5.93	0.97	5.59	/מקצועית	השכלה
0.93	5.69	1.22	5.74	1.16	5.44	0.89	5.88	1.29	5.14	השכלה על תיכונית	
0.96	5.78	1.17	5.79	1.23	5.54	0.92	6.03	1.06	5.08	תואר ראשון	

התמודדות מורים בביה"ס היסודי עם הוראה בצל הקורונה בשנה"ל תשפ"א

תמיכה חברתית סה"כ		תמיכת משפחה		תמיכה של חברים		תמיכה - אחרים		שביעות רצון		
ס"ת	ממוצע	ס"ת	ממוצע	ס"ת	ממוצע	ס"ת	ממוצע	ס"ת	ממוצע	
0.87	5.98	1.14	5.95	1.04	5.79	0.89	6.18	0.96	5.39	תואר שני או שלישי
	1.50		0.68		1.54		1.52	3.68**(0.03)		F
0.99	5.86	1.19	5.82	1.17	5.70	0.87	6.07	0.99	5.31	כיתות א-ב
0.87	5.86	0.94	5.88	1.19	5.67	0.84	6.05	1.09	5.13	כיתות ג-ד
0.91	5.96	1.07	6.05	1.07	5.69	0.96	6.14	1.03	5.45	כיתות ה-ו
0.84	5.94	0.77	6.14	1.30	5.59	1.04	6.07	0.91	5.24	חונך מיוחד
1.00	5.73	1.34	5.69	1.25	5.49	0.95	6.02	1.13	5.10	מספר שכבות גיל
	0.79		1.61		0.57		0.19		1.51	F
0.96	5.81	1.20	5.78	1.19	5.60	0.90	6.03	1.06	5.19	בי"ס יסודי
0.88	5.96	1.02	6.02	1.13	5.69	0.95	6.17	1.10	5.33	ממלכת-דתי
0.84	5.94	0.77	6.14	1.30	5.59	1.04	6.07	0.91	5.24	חינוך מיוחד
	0.83		2.05		0.13		0.57		0.39	F
0.96	5.91	1.19	5.91	1.23	5.70	0.91	6.12	1.00	5.34	מלאה
										בין חצי משרה
0.96	5.69	1.15	5.69	1.22	5.45	0.97	5.93	1.10	5.07	למשרה מלאה
0.70	5.93	1.00	5.96	0.79	5.72	0.74	6.11	1.16	5.09	פחות מחצי משרה
	2.63		1.94		1.99		1.98	3.00*(0.015)		F
1.00	5.80	1.14	5.81	1.15	5.54	1.03	6.05	1.10	5.29	חליתי או בני משפחתי
										לא חליתי ולא בני משפחתי
0.92	5.85	1.17	5.85	1.20	5.65	0.87	6.06	1.04	5.19	האם חלה הוא או משפחתו
	0.53		0.35		0.87		0.06		0.89	t

*** $p < 0.001$, ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$; בסוגריים מוצג גודל אפקט

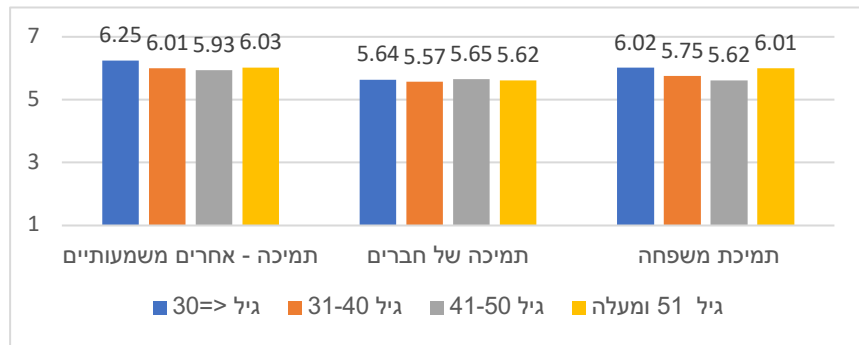
תרשים 2. שביעות רצון מהחיים ותמיכה חברתית ומשפחתית, כל המדגם

גורם התמיכה המשמעותי ביותר הוא מצד אחרים משמעותיים (לדוגמה עמיתים לעבודה ומעגלים חברתיים קרובים).

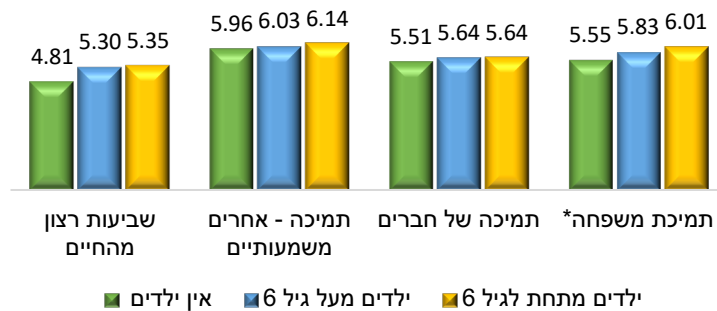
התמודדות מורים בביה"ס היסודי עם הוראה בצל הקורונה בשנה"ל תשפ"א

תרשים 3. שביעות רצון מהחיים ותמיכה חברתית ומשפחתית לפי גיל המורה

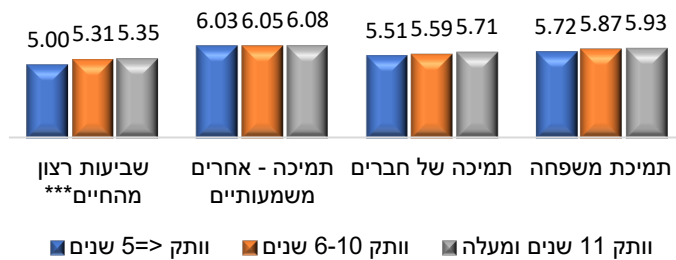
מורים בקבוצת הגיל המבוגרת (51 ומעלה) ומורים בקבוצת הגיל הצעירה (עד 30) תופסים את תמיכת המשפחה כרבה יותר מאשר גילאי 31 עד 50 (ההבדל מובהק באופן גבולי).

תרשים 4. שביעות רצון מהחיים ותמיכה חברתית ומשפחתית לפי גיל הילדים של המורה

מורים אשר יש להם ילדים מתחת לגיל 6 שנים זוכים לתמיכה רבה יותר מהמשפחה מאשר מורים שאין להם ילדים בכלל.

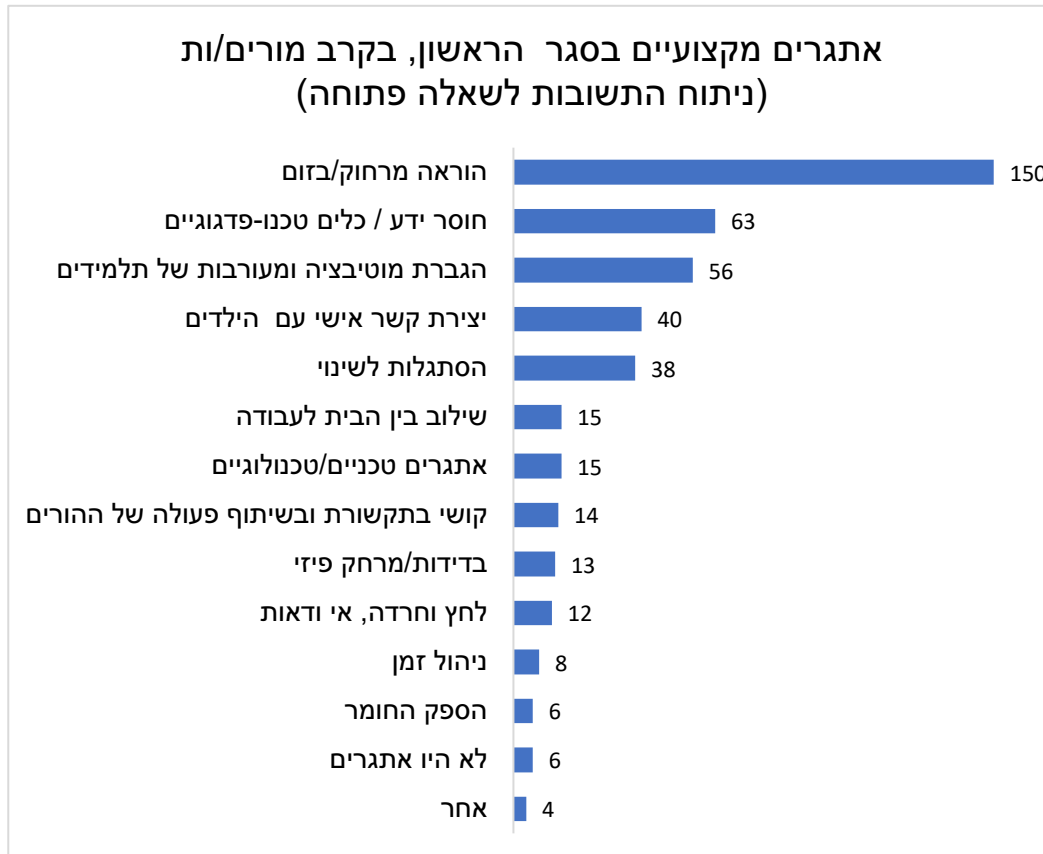
תרשים 5. שביעות רצון מהחיים ותמיכה משפחתית וחברתית לפי וותק המורה

נמצא הבדל בשביעות הרצון מהחיים בין המורים שמלמדים פחות מ-5 שנים לבין המורים שמלמדים מעל 11 שנים. כלומר, מורים שמלמדים מעל ל-11 שנה הפגינו יותר שביעות רצון מהחיים באופן מובהק מהמורים שמלמדים פחות מ-5 שנים. ניתן לראות כי על אף שאין הבדלים מובהקים בין הקבוצות במדדי התמיכה, ככל שהמורה ותיק יותר כך הוא דיווח על תמיכה גבוהה יותר של חברים ומשפחה.

התרשים להלן מציג את האתגרים המקצועיים שחוו המורים במהלך ההוראה בסגר הראשון.

תרשים 6. מה היו האתגרים המקצועיים שלך בהוראה מרחוק בתקופת הסגר הראשון (מרץ 2020)? תגובות מורים/ות לשאלה פתוחה (מספר המשיבים/ות לכל קטגוריה)

לשאלה "מה היו האתגרים המקצועיים שלך בהוראה מרחוק בתקופת הסגר הראשון (מרץ 2020)?" השיבו 388 מורים/ות. בגרף מוצגות הקטגוריות שנמצאו בניתוח האיכותני, והשכיחויות שלהן. חמשת האתגרים שדווחו בשכיחות הגבוהה ביותר על ידי המורים/ות הם הוראה מרחוק בזום (150 מורים/ות). המורים/ות סיפרו כי התקשו ללמוד להשתמש בתוכנת הזום ולהתאים את התכנים ללמידה מרחוק במקצועות השונים. כך, לדוגמה, מתארת מורה לחינוך גופני את האתגר "ללמד ספורט למרות שזה בזום וזה לא לגמרי נוח". קבוצה נוספת של אתגרים הוא חוסר ידע וחוסר בכלים טכנו-פדגוגיים (63 מורים/ות). לדוגמה: "חוסר ידע בכלים פדגוגיים טכנולוגיים, לא היה לי ידע בזום שזה היה בסיסי לצורך הלמידה"; "להמשיך ללמד גם מרחוק עם כל הקושי וחוסר שליטה שלי באמצעים טכנולוגיים". הקבוצה השלישית של האתגרים הייתה ניהול כיתה (56 מורים/ות), בה

המורים התייחסו לקושי לנהל את התלמידים בזמן הלמידה מרחוק, לדוגמה, לדברי אחת המורות "אנחנו מתכוננים שעות לשיעור והם לא מקשיבים, הולכים לאיבוד בתוך שלל המשימות והתרגילים המקוונים או פשוט נשארים כריבועים שחורים חסרי תגובה". מורה נוספת ציינה כי "האתגר הגדול היה לגרום להם להיכנס לשיעורים ולתפקד ברמה מינימלית".

קבוצת אתגרים נוספת שצינו בשכיחות די גבוהה הייתה יצירת קשר אישי עם התלמידים/ות (40 מורים/ות), כך תיארה אחת המורות: "[האתגר היה] ליצור קשר רגשי עם תלמידים, לעזור לתלמידים להבין את הפלטפורמות השונות....". מורה אחרת העלתה טענות דומות ואמרה כי האתגר היה "להיות בקשר עם כל ילד, לוודא שייכנס לזום, שכולם טוב נפשית".

לבסוף, ל-38 מורים/ות היה קושי בהסתגלות לשינוי, כגון: "להתרגל פתאום למצב חדש, בבית ספר חדש – אין קשר עם המורות, לא מכירה אף אחד, פעם ראשונה מחנכת כיתה [מחליפה], לימדתי מקצועות שלא לימדתי קודם"; "להבין בכלל מה קורה בעולם".

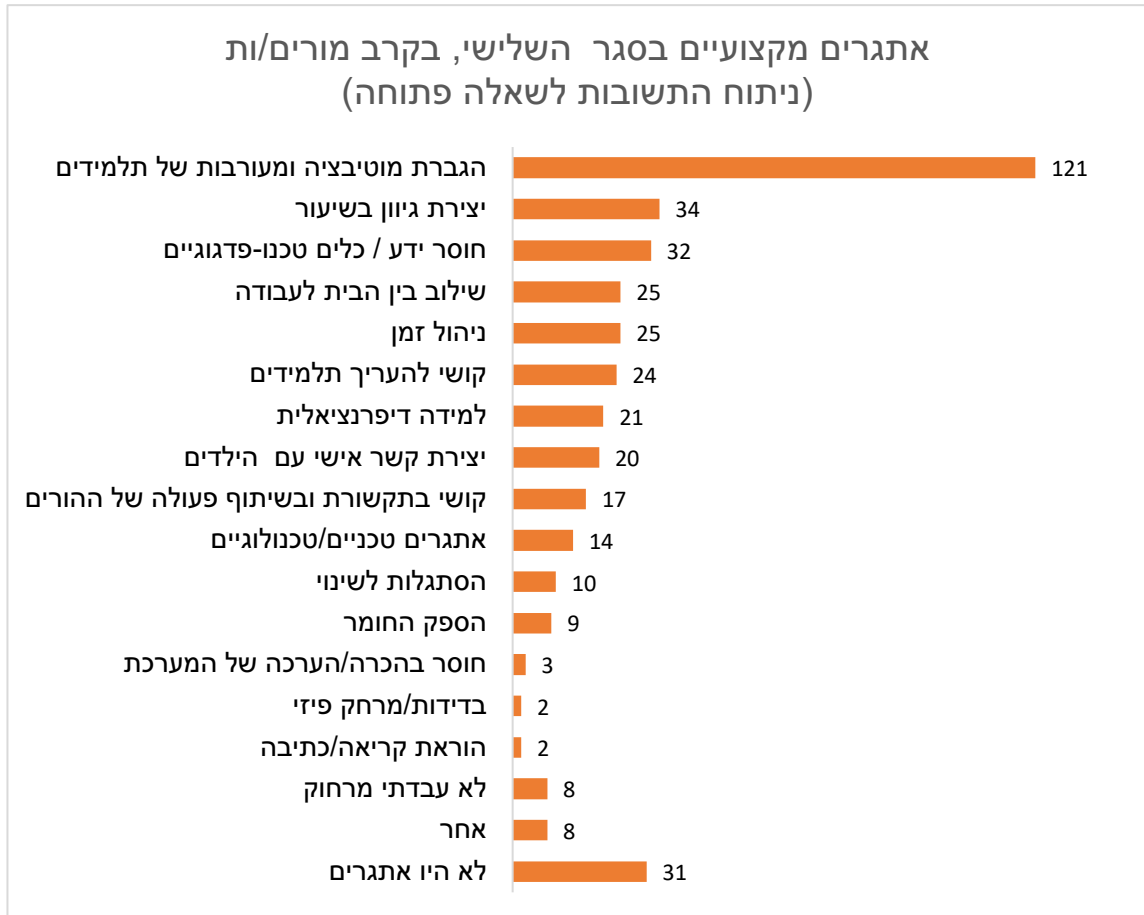
אתגרים של קושי להשתלט על הכיתה או כלים כגון היכרות עם דרכים להוראה המקוונת פחות נחוו כקושי בעיני המורים.

כל האתגרים קובצו לקבוצות של (1) ניהול עצמי וניהול זמן; (2) פעילות פדגוגית הדורשת קשר בינאישי; (3) אתגרים טכנולוגיים וטכנו-פדגוגיים.

המורים נשאלו לגבי האתגרים המקצועיים שעימם הם התמודדו גם בשאלה פתוחה. תרשים זה מציג את התפלגות התשובות לשאלה הפתוחה לפי חלוקה לתמות:

התרשים להלן מציג את האתגרים המקצועיים שחוו המורים במהלך ההוראה בסגר השלישי.

תרשים 7. מה היו האתגרים המקצועיים שלך בהוראה מרחוק בתקופת הסגר השלישי? (מרץ 2021), תגובות מורים לשאלה פתוחה (מספר המשיבים לכל קטגוריה)

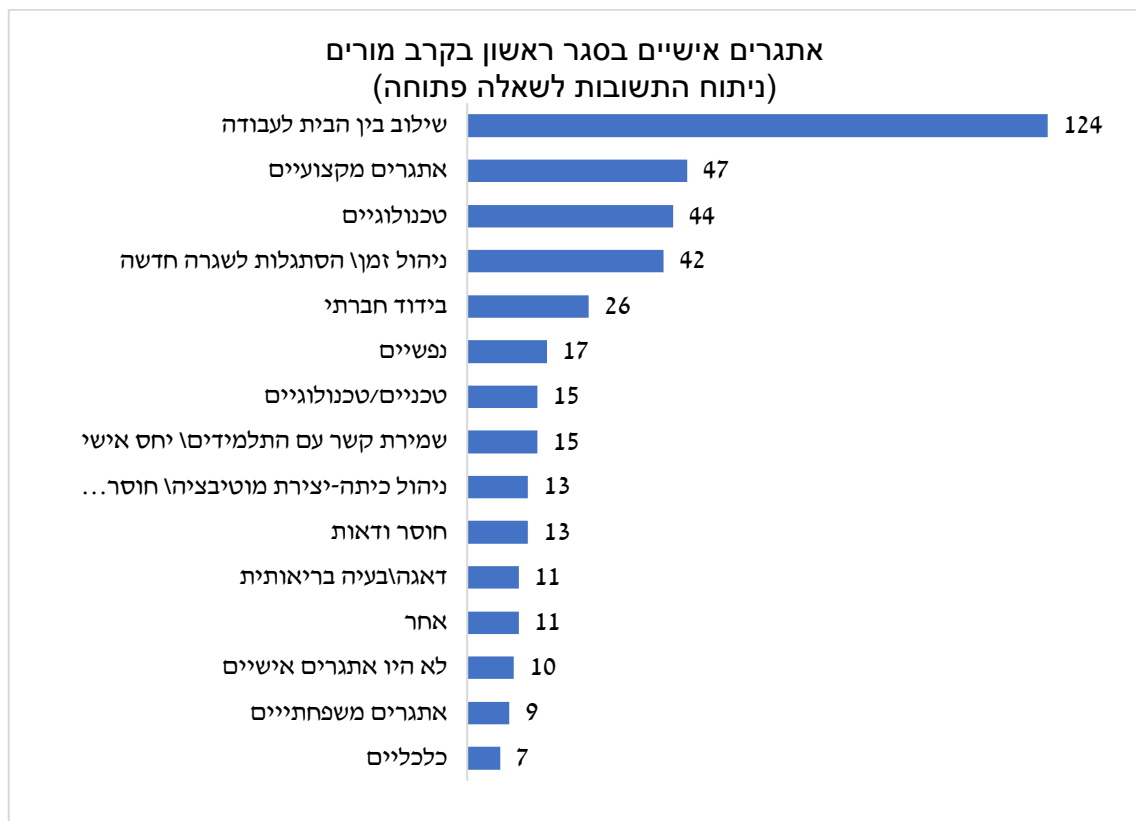
מורים/ות רבים/ות דיווחו על קושי להגביר את המעורבות והמוטיבציה של התלמידים/ות בשיעורים המקוונים (121 מורים/ות). לדוגמה, לדברי אחת המורות "הילדים לא קשובים ולא מעוניינים בלמידה. הסגרים הפכו אותם למשועממים וקשה לקדם וללמד כך". מורה אחרת דיברה על "מיעוט משתתפים. הילדים לא קמים מוקדם בבוקר. נכנסים בכיתה ד' כשני שלישים מהילדים. בעיה עם תלמיד בנשירה סמויה".

נוסף על כך ציינו המורים/ות קושי ביצירת גיוון בשיעור (34 מורים/ות), ואמרו למשל כי "קשה להמציא את עצמי מחדש מבחינת מקצועית ומבחינת החומרים המקצועיים שאני מעבירה", או "איך לרתק את הכיתה בלימודים מגוונים ולא מונוטוניים משעממים".

תמה נוספת שזוהתה היא **חוסר ידע בכלים פדגוגיים** (32 מורים/ות). אחת המורות התייחסה למשל לקושי ב"שילוב סרטונים בלמידה א-סינכרונית ושימוש בכלים טכנולוגיים עליהם למדנו בהשתלמויות".

מורים ציינו גם קושי בשילוב עבודה ובית (25 מורים): "קושי בתזמונים מול צרכי הילדים". התייחסויות נוספות היו לניהול זמן (25 מורים): "הרבה ישיבות, לא תמיד יש זמינות וקשה לקבוע בזום ולשמע שכולם עמוסים ולדעת שאני מעמיסה יותר מבלי שיש לי ברירה". תמה אחרת הייתה קושי להעריך תלמידים/ות (24 מורים/ות). בהקשר זה נמצאו התייחסויות כגון "לחשוב על דרכי הערכה ואיך להתקדם בחומר". ניתן לראות מממצאים אלו באופן כללי כי רוב האתגרים עולים בשל היעדר ידע טכנו-פדגוגי שיכול לסייע במילוי צרכים רגשיים-חברתיים (מוטיבציה) ולימודיים-תפקודיים (גיוון שיעור) של התלמידים/ות וכן בהערכה של רמת התלמידים/ות.

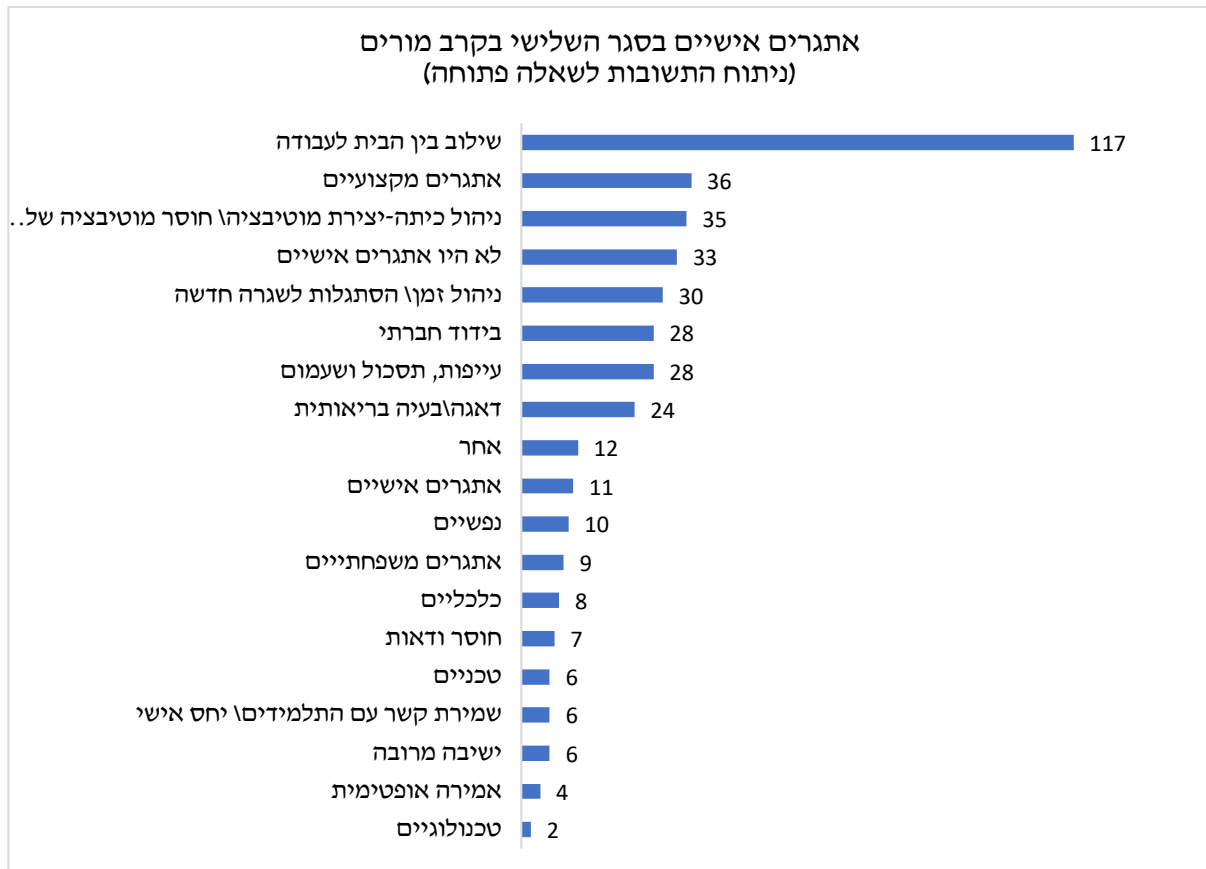
תרשים 8. מה היו האתגרים האישיים שלך בהוראה מרחוק בתקופת הסגר הראשון (מרץ 2020)? תגובות המורים לשאלה פתוחה (מספר המשיבים לכל קטגוריה)

לשאלה "מה היו האתגרים האישיים שלך בהוראה מרחוק בתקופת הסגר הראשון (מרץ 2020)?" השיבו 384 מורים/ות. הקטגוריות השכיחות ביותר היו שילוב בין הבית לעבודה (124 מורים), אתגרים מקצועיים (47 מורים), אתגרים טכנולוגיים (44 מורים), ניהול זמן והסתגלות לשגרה חדשה (42 מורים) ובידוד חברתי (26 מורים). הקטגוריה השכיחה ביותר הייתה האתגר לשלב בין הבית לעבודה שעליו דיווחו 32.03% מהמורות. לדוגמה, מורה אחת דיווחה כי האתגר בתקופת הסגר הראשון היה "לנהל את הבית, לטפל בילדים, לדאוג שכולם נכנסים לזום ושהם צריכים את העזרה שלי ואני לא יכולה לעזור להם כי אני מלמדת

את התלמידים שלי". מורה אחרת סיפרה שהיה לה קושי ב"תמרון בין הבית לעבודה. הקושי הזה היה גם של ההורים להבין מה נדרש מהם כדי לייצר סביבה מותאמת לתלמיד". על אף שבשאלה זו המורים/ות נשאלו לגבי אתגרים אישיים, 12.12% מהם בחרו לדבר שוב על אתגרים מקצועיים. הנושאים שעלו דומים לנושאים שעלו בשאלה הקודמת וכוללים קושי בגיוון ויצירת עניין אצל התלמידים, שמירה על מקצועיות ועוד. האתגרים הטכנולוגיים ש-11.45% מהמורים/ות התייחסו אליהם, שוב, נגעו בעיקר להיבט המקצועי וכללו קושי ללמוד לעבוד עם הזום ועם כלים חדשים. להוראה טכנולוגית. הקטגוריה הרביעית בשכיחותה הייתה ניהול זמן והסתגלות לשגרה החדשה. הקטגוריה החמישית בשכיחותה הייתה קטגורית הבידוד החברתי. בקטגוריה זו דיווחו מורים/ות על קושי בבידוד החברתי והמשפחתי לצד הקושי להיות בבית לאורך זמן.

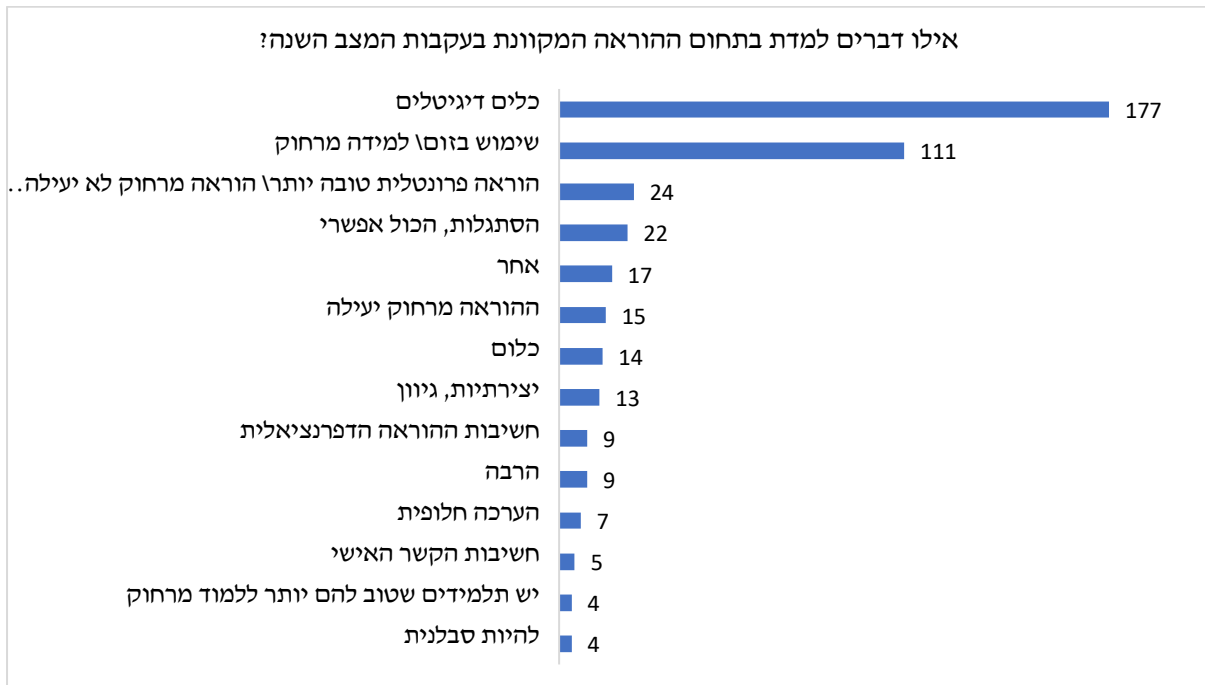
תרשים 9. מהם האתגרים האישיים שחווית בסגר השלישי? תגובות המורים/ות לשאלה פתוחה

בפברואר 2021 ציינו שוב במורים כאתגר אישי את הקושי לשלב בין בית לעבודה שהיה האתגר השכיח ביותר (31.3%), היו תגובות כגון "לעזור לילדיי בבית ולבעלי ותוך כדי כך לעבוד" ו"להצליח למרות הקושי ללמד עם ילדים קטנים בבית". הקטגוריה השנייה בשכיחותה הייתה "אתגרים מקצועיים" (9.65%) (לדוגמה: "כמעט בלתי אפשרי לבצע שיעורי תרבות פיזית מרחוק" ו"יצירת שיעורים חדשים"). האתגר השלישי בשכיחותו, ניהול כיתה, כלל בעיקר אמירות הקשורות למוטיבציה

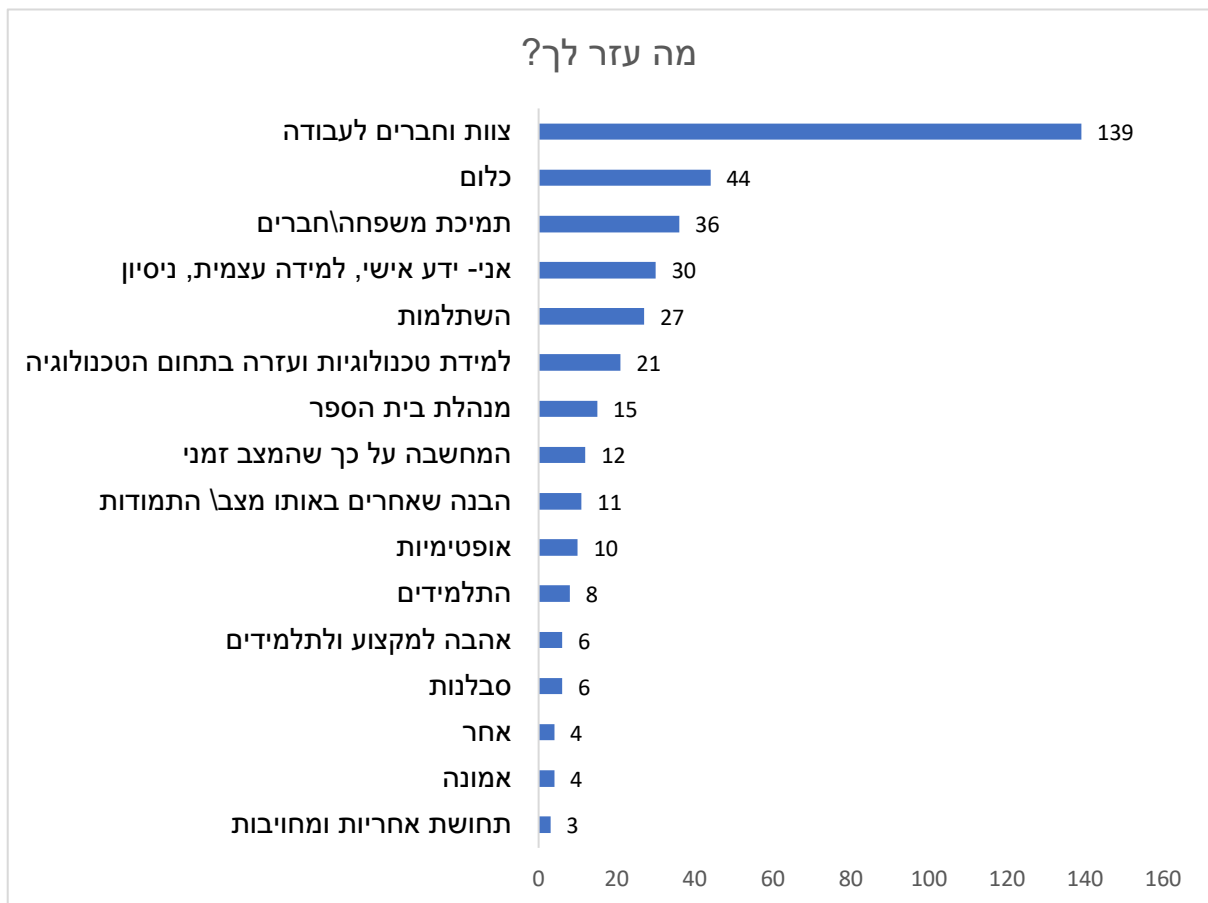
של התלמידים ולצורך בגיוון שיעורים. כך סיפרה מורה אחת: "קשה לי בעצמי להעביר את החומר בצורה כזו משעממת וקשה כבר לגוון! קשה לי שהם מתנתקים וקשה לי שאי אפשר ליצור דיון בצורה נורמלית וכך אי אפשר להגיע לליבם ולדעת איך הם מרגישים". מורה אחרת תיארה את הקשר בין המוטיבציה לגיוון: "כתוצר ישיר לקושי של התלמידים יש את האתגר שלי כמורה לעניין את התלמידים, להכניס אותם לתלם וליצור למידה למרות המרחק והשינוי". האתגר החמישי בשכיחותו היה האתגר לנהל את הזמן בתקופת הסגר השלישי. המורות תיארו שהקושי בניהול הזמן נובע בעיקר מעומס העבודה הרב (לדוגמה: "כל היום סביב העבודה", "עומס מטלות", "למצוא את השעות ללמידה").

תרשים 10. אילו דברים למדת בתחום ההוראה המקוונת בעקבות המצב השנה? תגובות המורים לשאלה פתוחה (מספר המשיבים לכל קטגוריה)

בפברואר 2021 נשאלו הנבדקים אילו דברים למדו בתחום ההוראה המקוונת בעקבות המצב השנה. תגובות המורות סווגו ל-14 קטגוריות. הקטגוריה השכיחה ביותר הייתה "כלים דיגיטליים" (n = 177). התשובה השנייה בשכיחותה הייתה שהמורות למדו שימוש בזום וללמד מרחוק (n = 111). התגובה השלישית בשכיחותה הייתה קשורה לכך שהוראה פרונטלית טובה יותר מהוראה מרחוק (n = 24) ותגובה הרביעית בשכיחותה הייתה דיווח של המורות שלמדו שהכול אפשרי (n = 22) (לדוגמה: "אם תרצה אין זו אגדה", "שאינ דבר העומד בפני הרצון").

תרשים 11. מה עזר לך בהתמודדות עם המצב? תגובות המורים לשאלה פתוחה (מספר המשיבים לכל קטגוריה)

בתגובה לשאלה: "מה עזר לך להתמודד עם המצב?" הגיבו 376 מורים/ות. תגובות המורים/ות סווגו ל 16 קטגוריות. הקטגוריה השכיחה ביותר הייתה "צוות וחברי לעבודה" (n=139). התשובה השנייה בשכיחותה הייתה שלא הייתה תמיכה (n=44). התגובה השלישית בשכיחותה הייתה תמיכת משפחה/חברים (n=36) ותגובה הרביעית בשכיחותה הייתה השתלמויות (n = 27).

התמודדות מורים בביה"ס היסודי עם הוראה בצל הקורונה בשנה"ל תשפ"א

למורה שלום,

אנו עורכות מחקר על ההוראה בתקופת הקורונה, בקרב מורים ובמסגרת זאת אנו מבקשות ממך להשתתף במחקר ולהשיב לשאלון. תוצאות המחקר יסייעו לבנות תכניות לתמיכה במורים בתהליך ההוראה.

אין בשאלון תשובות נכונות. ההשתתפות במחקר היא אנונימית, ולא יועבר מידע לגורם מחוץ למחקר. בכל שלב של מילוי השאלון הינך רשאי/ת להפסיק את השתתפותך, בלי להיפגע מכך. המענה שלך לשאלון מהווה הסכמה להשתתף במחקר.

לכל שאלה, ניתן ליצור קשר עם החוקרות, לפי הפרטים הבאים:

ד"ר מרים שריד: miri@sarid-ins.co.il ד"ר אורלי ליפקה olipka@edu.haifa.ac.il

תודה על שיתוף הפעולה,

מידע כללי:

שאלת סינון - האם הינך עוסק בהוראה במערכת החינוך? (1) כן (ממשיך) (2) לא (מועבר/ת לדף סיום)

1. באיזה מגזר הנך מלמד/ת :

(1) ממלכתי (ממשיך/ה לשאלון) (2) חט"ב (מועבר/ת לדף סיום) (3) חט"ע (מועבר/ת לדף סיום)
(4) ממ"ד (ממשיך/ה לשאלון) (5) חברה ערבית (מועבר/ת לדף סיום) (6) חינוך מיוחד (ממשיך/ה לשאלון) _____

2. איזו שכבת גיל הינך מלמד/ת? (1) א-ב (2) ג-ד (3) ה-ו (4) אחר, פרט _____
3. האם את/ה: גבר/אישה

4. גילך _____

5. מהי שפת האם שלך? (1) עברית (2) רוסית (3) אמהרית (4) ערבית (5) אחר, פרט _____

8. מצב משפחתי: רווק/ה / נשוי/אה / אלמן/ה / גרוש/ה או פרוד/ה

9. כמה ילדים יש לך? אין לי ילדים יש לי _____ ילדים.

מהם גילאי הילדים: _____

10. רמת ההשכלה שלך: תיכונית/ תואר ראשון/ לימודי תעודה/ תואר שני או שלישי/ אחר _____

11. האם את/ה מחנך/ת כיתה? כן / לא

12. אילו מקצועות הינך מלמד/ת? _____

13. תפקידים נוספים בבית הספר? _____

14. היקף המשרה שלך (1) מלא (2) חלקי

15. האם לימדת בקפסולות: כן / לא

16. האם יש לך בכיתה עוזר בהוראה / תומך הוראה / סייעת, אחר, פרט _____

17. ותק בהוראה (ציון/י שנים) _____

18. האם חלית אתה או אחד מבני משפחתך הקרובה בקורונה? (אפשר לסמן יותר מתשובה אחת)

(1) אני חליתי (2) בני משפחה הגרים איתי בבית (ילד/ים, בן/בת זוג, הורה/הורים)

(3) אחד מבני המשפחה שאינם גרים איתי בבית (לדוג' אחים/אחיות/הורים) (4) אחר, פרט _____

התמודדות מורים בביה"ס היסודי עם הוראה בצל הקורונה בשנה"ל תשפ"א

לאור מגיפת הקורונה שנכנסה לחיינו בשנה האחרונה, מערכת החינוך נדרשה להתאמות ושינויים. אנו מבקשות ללמוד על אתגרים לפני שנה בתחילת המגיפה וכיום בתקופת הסגר השלישי. אנא התייחס/י לשאלות שלפניך בהתאם לזמן.

הסגר הראשון:

19. מה היו האתגרים שלך בהוראה מרחוק בתקופת הסגר הראשון? (מרץ 2020)

20. מה היו האתגרים האישיים שלך בתקופת הסגר הראשון?

כיום:

21. מהם האתגרים שלך בהוראה מרחוק בשבועיים האחרונים?

22. מהם האתגרים האישיים שלך בשבועיים האחרונים?

23. אילו דברים חדשים למדת בתחום ההוראה המקוונת בעקבות המצב השנה?

24. אנא ציין/י מה עזר לך בהתמודדות עם המצב ברמה המקצועי?

ידע והשתלמויות לפני תקופת הקורונה

27. לפניך נושאים הנלמדים במסגרת השתלמויות מורים. אנא ציין/י באילו השתלמויות השתתפת בעבר או שיש לך ידע בהם (לפני תקופת הקורונה) (ניתן לסמן מספר תשובות)

1. שימוש בכלים להוראה מרחוק (גוגל מיט, זום, טימס או מערכת מקבילה להן)	2. הערכה	3. ניהול כיתה (תלמידים)	4. כלים טכנו-פדגוגיים (כגון פאדלט, Quiz ועוד)	5. שימוש באופיס לצורך הוראה (מצגות, אקסל וורד)
6. ניהול שיעור ב Google classroom	7. הוראה סינכרונית	8. הוראה א-סינכרונית	9. כלים לתלמידים מתקשים בסביבה מקוונת	10. כלים להתמודדות עם לומדים מגוונים

אחר, פרטי/י _____

ידע והשתלמויות במהלך הקורונה

28. כעת, סמנ/י את הנושאים או ההשתלמויות שהשתתפת בהן או שיש לך ידע בהם, מאז החלה תקופת הקורונה (מרץ 2020)

1. שימוש בכלים להוראה מרחוק (גוגל מיט, זום, טימס או מערכת מקבילה להן)	2. הערכה	3. ניהול כיתה (תלמידים) בהוראה מרחוק	4. כלים טכנו- פדגוגיים (כגון פאדלט, Quiz ועוד)	5. שימוש באופיס לצורך הוראה (מצגות, אקסל וורד)
6. ניהול שיעור ב Google classroom	7. הוראה סינכרונית	8. הוראה א- סינכרונית	9. כלים להתמודדות עם תלמידים מתקשים בסביבה מקוונת	10. כלים להתמודדות עם לומדים מגוונים

אחר, פרטי/ _____

שאלון איכות חיים

29. אנא עיין/י בשאלון שלפניך, וציין/י באיזו מידה את/ה מסכים לכל משפט.

לפניך חמישה משפטים על חיך עד היום. סמן לגבי כל משפט את מידת הסכמתך. אנא ענה בגילוי לב. (הערה: בתוכנת הסקרים יופיעו בכל שאלה הכותרות המילוליות של התשובה)

בשבוע האחרון							
מסכי/מ/ה	מסכי/מ/ה	מסכי/מ/ה	לא מתנגד ולא מסכים	מתנגד/ת במקצת	מתנגד/ת מאוד	מתנגד/ת מאוד	
7	6	5	4	3	2	1	אני שבע/ת רצון מחיי
7	6	5	4	3	2	1	עד עכשיו השגתי את הדברים החשובים לי בחיים
7	6	5	4	3	2	1	בדרך כלל חיי קרובים לאידאליים שלי
7	6	5	4	3	2	1	תנאי החיים שלי מצוינים

התמודדות מורים בביה"ס היסודי עם הוראה בצל הקורונה בשנה"ל תשפ"א

1	2	3	4	5	6	7	אם הייתי יכול/ה לחיות את חיי שוב, לא הייתי משנה כמעט שום דבר
---	---	---	---	---	---	---	---

שאלון תמיכה חברתית ומשפחתית

מתנגד/ מתנגד מאוד	מתנג ד/ת	מתנגד/ת במקצת	לא מתנגד ולא מסכים	מסכימ/ה קצת	מסכי מ/ה	מסכימ/ ה מאד	12. אנה דרגי/ בכל משפט את האופן בו הינך חווה את חייך בשנה האחרונה:
1	2	3	4	5	6	7	יש אדם קרוב לי הנמצא בקרבת כאשר אני נזקק/ת לו
1	2	3	4	5	6	7	יש אדם קרוב שאני יכול/ה לשתף בצער ובשמחה
1	2	3	4	5	6	7	משפחתי מנסה באמת לעזור לי
1	2	3	4	5	6	7	אני מקבל/ת ממשפחתי את העזרה והתמיכה הרגשית שאני זקוק/ה לה
1	2	3	4	5	6	7	יש אדם קרוב אלי המהווה לגבי מקור עידוד ממש
1	2	3	4	5	6	7	חברי מנסים באמת לעזור לי
1	2	3	4	5	6	7	אני יכול/ה לסמוך על חברי/ חברותי כאשר מתעוררות בעיות
1	2	3	4	5	6	7	אני יכול/ה לשוחח על בעיותיי עם משפחתי
1	2	3	4	5	6	7	יש לי חברים/ות שאותם אני יכול/ה לשתף בשמחתי ובצערי
1	2	3	4	5	6	7	יש אדם קרוב לי שרגשותיי חשובים לו
1	2	3	4	5	6	7	משפחתי מוכנה לעזור לי לקבל החלטות
1	2	3	4	5	6	7	אני יכול/ה לדבר עם חבריי על הבעיות שלי

שאלון מסוגלות עצמית של מורים

12. לפניך משפטים על תהליך ההוראה של המורה בכיתה. אנא ציין/י לגבי כל משפט, באיזו מידה הוא מתאים לך בתהליך ההוראה.

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד	באיזו מידה את/ה יכול/ה:
1	2	3	4	5	להשתלט על הפרעות בכיתה
1	2	3	4	5	להניע תלמידים שלא מתעניינים בלימודים
1	2	3	4	5	לגרום לתלמידים להאמין שהם יכולים להצליח בלימודים
1	2	3	4	5	לגרום לתלמידים להעריך את חשיבות הלמידה
1	2	3	4	5	לבנות שאלות מתאימות להערכת התפקוד של התלמידים
1	2	3	4	5	לגרום לתלמידים להישמע לחוקי הכיתה
1	2	3	4	5	להתמודד עם תלמיד שמפריע ומרעיש
1	2	3	4	5	לנהל את הכיתה בצורה יעילה
1	2	3	4	5	להעריך את תפקוד התלמידים בכיתה בשיטות מגוונות
1	2	3	4	5	לתת הסבר חלופי כאשר התלמידים לא מבינים
1	2	3	4	5	לסייע למשפחות, כדי שיתמכו בלמידה של הילדים שלהן
1	2	3	4	5	ללמד באסטרטגיות מגוונות את הכיתה

שאלון מסוגלות טכנו-פדגוגית של מורים

13. לפניך שאלון המתייחס להרגשתך בתהליך ההוראה בסביבת הוראה מרחוק. סמן/י את מידת הסכמתך לכל משפט:

מתנג ד/ת מאוד	מתנג ד/ת	מתנגד/ ת במקצת	לא מתנג ד ולא מסכי ם	מסכימ/ה קצת	מסכימ/ ה	מסכימ/ ה מאד	באיזו מידה את/ה מרגיש שאת/ה יכול/ה:
1	2	3	4	5	6	7	לעזור לתלמידים שלך להשתמש בסביבות למידה מקוונות בצורה יעילה
1	2	3	4	5	6	7	להשתמש בטכנולוגיות מידע ותקשורת (למשל, זום, סקייפ, פייסבוק וכו'), שמאפשרות לך לתקשר ולנהל אינטראקציה מרחוק
1	2	3	4	5	6	7	לעצב שיעורים/קורסים כך שניתן יהיה להשתמש בהם בסביבות למידה וירטואליות
1	2	3	4	5	6	7	להמליץ לתלמידים על שימוש בחומרים טכנולוגיים עשירים במידע.
1	2	3	4	5	6	7	להשתמש בכלים מקוונים להערכת הידע של התלמידים
1	2	3	4	5	6	7	להשתמש בטכנולוגיות דיגיטליות מתאימות המאפשרות לך להביע את דעתך ולתקשר עם עמיתים או עם תלמידים
1	2	3	4	5	6	7	להשתמש בכלים להוראה מרחוק, כמו מורים אחרים בביה"ס
							באיזו מידה את/ה מרגיש/ה ש:
1	2	3	4	5	6	7	את/ה מטפל/ת באופן קונסטרוקטיבי באתגר של הוראה מרחוק
1	2	3	4	5	6	7	את/ה מסתגל/ת במהירות לבקשות התלמידים כשאת/ה מלמד/ת מרחוק
1	2	3	4	5	6	7	שהכישורים הדיגיטליים שלך, שנרכשו עד היום, מאפשרים לך להשתמש בטכנולוגיות המתאימות להוראה מרחוק

אתגרים בתקופת הסגר הראשון

14. לפניך אתגרים שמורים עשויים לחוות בתקופת הקורונה. אנא סמן/י באיזו מידה חווית אתגרים אלו במהלך ההוראה הסינכרונית בתקופת הסגר הראשון (מרץ 2020)?

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד	
1	2	3	4	5	קושי טכני (לדוג' אינטרנט לא יציב, חוסר באמצעים)
1	2	3	4	5	היכרות לא מספקת עם דרכים להוראה מקוונת
1	2	3	4	5	קושי להעריך תלמידים בהוראה מקוונת
1	2	3	4	5	הוראת קריאה/כתיבה
1	2	3	4	5	קושי בתקשורת עם ההורים
1	2	3	4	5	קושי להסביר חומר בלמידה מרחוק
1	2	3	4	5	קושי להשתלט על הכיתה
1	2	3	4	5	קושי ללמד כשבני המשפחה שלי בבית
1	2	3	4	5	קושי בניהול הזמן שלי
1	2	3	4	5	זמן הנדרש להכנת מערכי שיעור
1	2	3	4	5	חוסר בהכרה והערכה של המערכת
1	2	3	4	5	שעות עבודה מרובות
					אחר, פרטי/ _____

אתגרים בתקופת הסגר השלישי

15. כעת, התייחס/י לתקופת הסגר הנוכחי, וציין באיזו מידה הינך חווה בתקופה זו כל אחד מהאתגרים ברשימה:

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד	
1	2	3	4	5	קושי טכני (לדוג' אינטרנט לא יציב, חוסר באמצעים)
1	2	3	4	5	היכרות לא מספקת עם דרכים להוראה מקוונת
1	2	3	4	5	קושי להעריך תלמידים בהוראה מקוונת

התמודדות מורים בביה"ס היסודי עם הוראה בצל הקורונה בשנה"ל תשפ"א

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד	
1	2	3	4	5	הוראת קריאה/כתיבה
1	2	3	4	5	קושי בתקשורת עם ההורים
1	2	3	4	5	קושי להסביר חומר בלמידה מרחוק
1	2	3	4	5	קושי להשתלט על הכיתה
1	2	3	4	5	קושי ללמד כשבני המשפחה שלי בבית
1	2	3	4	5	קושי בניהול הזמן שלי
1	2	3	4	5	זמן הנדרש להכנת מערכי שיעור
1	2	3	4	5	חוסר בהכרה והערכה של המערכת
1	2	3	4	5	שעות עבודה מרובות
					אחר, פרטי/ _____

שאלון מחויבות להוראה של מורים

16. מחויבות להוראה של מורים

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד	
1	2	3	4	5	מקצוע ההוראה חשוב לדימוי העצמי שלי
1	2	3	4	5	שקלתי לחפש אפשרויות עבודה אחרות
1	2	3	4	5	השקעתי הרבה מדי במקצוע ההוראה מכדי לעזוב אותו
1	2	3	4	5	לאנשים שהוכשרו להוראה יש אחריות להישאר בו
1	2	3	4	5	אני מרגישה מחויבות להישאר במקצוע ההוראה
1	2	3	4	5	אני גאה להיות במקצוע ההוראה
1	2	3	4	5	אם הייתי עוזבת את ההוראה יותר מדי דברים בחיי היו נפגעים
1	2	3	4	5	אני ממשיכה במקצוע ההוראה כי אני חשה/ אחריות כלפיו
1	2	3	4	5	אני אוהבת/ להיות מורה

התמודדות מורים בביה"ס היסודי עם הוראה בצל הקורונה בשנה"ל תשפ"א

בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד	
1	2	3	4	5	לפעמים אני בודק/ת אם בארגונים אחרים מוצעות משרות מתאימות לי
1	2	3	4	5	יעלה לי הרבה כסף להחליף את המקצוע עכשיו
1	2	3	4	5	גם אם זה היה פועל לטובתי, אני מרגישה/ה שזה לא נכון לעזוב את המקצוע עכשיו
1	2	3	4	5	אני לא מזדהה עם מקצוע ההוראה
1	2	3	4	5	הייתי חשה/ה אשמה אם הייתי עוזב/ת את מקצוע ההוראה
1	2	3	4	5	מקצוע ההוראה מלהיב אותי
1	2	3	4	5	שינוי מקצועי עכשיו יגרום לי למחיר אישי גבוה
1	2	3	4	5	אני נמצא/ת במקצוע ההוראה בגלל שאני מרגישה/ה נאמנות אליו
1	2	3	4	5	אני מתכוונת לעזוב את מקצוע ההוראה ברגע שיתאפשר לי
1	2	3	4	5	לפעמים אני מרגישה/ה שאני מבזבז/ת את הזמן שלי במאמצים שלי במקצוע ההוראה
1	2	3	4	5	בד"כ אני מרוצה מכך שאני מורה בבי"הס הזה
1	2	3	4	5	אם הייתה לך האפשרות לבחור שוב, האם היית בוחר/ת להיות מורה?

תודה על שיתוף הפעולה!!!!

מירי שריד, המכללה האקדמית גליל מערבי,
אורלי ליפקה, אוניברסיטת חיפה